

Петро ВОЛЬВАЧ

УКРАЇНСЬКЕ ЯБЛУКО
(до історії походження та поширення
сорту Ренет Симиренка)

Подано історичний нарис про походження й дослідження господарської цінності провідного українського сорту яблуні. Висвітлено трагічний життєвий шлях Л. П. Симиренка як ученого й патріота, а також драматичну долю його сорту — Ренет Симиренка в умовах комуністичного панування в усіх сферах суспільного життя в Україні. На підставі багатьох ботаніко-помологічних описів доведено незгасаюче значення сорту в сучасному промисловому садівництві всього світу.

„Безперечно, що той садівник, який посадить у своєму саду хоч одне дерево Ренета Симиренка і дочекається врожаю, не лише не пошкодує про зроблений вибір, а й розпочне широко культивувати цей сорт. Для умов же України, мабуть, не знайдеться іншого за якістю яблука, яке змогло б конкурувати з Ренетом Симиренка як в умовах присадибної, так і промислової культури”.

Л. П. Симиренко, 1912

Якби за своє коротке й сповнене трагізму творче життя Левко Платонович не зробив би нічого, крім популяризації та впровадження у виробництво цього уславленого українського сорту яблуні, то навіть і тоді його ім'я мало б бути вкарбоване золотими літерами в історію вітчизняного садівництва. Оцінка Ренета Симиренка, зроблена геніальним ученим-помологом майже сто років тому, виявилася пророчою. Сталося так, що Ренет Симиренка, який розпочав свою тріумфальну ходу українськими садами із середини XIX століття, упродовж XX століття став провідним промисловим сортом

яблуні в багатьох країнах світу. Він зберігає своє панівне становище в Україні та інших країнах і на початку третього тисячоліття.

Серед чисельного світового генофонду сортів яблуні (їх нараховується понад 10 тисяч), мабуть, не знайдеться якогось іншого, що за своєю популярністю у споживачів, вельми широким ареалом і винятковим довголіттям у промислових садах міг би гідно суперничати з уславленим українським Ренетом Симиренка. Він став не лише окрасою, а й гордістю вітчизняного садівництва, візитівкою України в садівничий світ.

За помологічними критеріями минулих століть, досить тривале перебування сортів більшості плодкових культур у промисловій культурі вельми поширене явище. Історія садівництва знає чимало прикладів, коли сорти плодкових культур, відомі ще з доби середньовіччя, успішно культивувалися у XVIII і навіть у XIX століттях. Зазначимо, що як в Україні, так і в зарубіжжі ще досить недавно і в широких обсягах вирощували сорти, історія яких губиться у глибині століть. До цієї категорії можна віднести і більшість місцевих сортів яблуні та груші України, Криму, Закавказзя, Середньої Азії. Деякі з них ще й понині вирощують переважно в аматорських садах. До них насамперед треба віднести такі відомі й популярні в народі українські стародавні сорти яблуні, як Антонівка, Білий налив, Тигівка, Спасівка, Кальвіль сніговий. Цілу низку місцевих сортів-старожилів маємо серед інших плодкових порід, зокрема груші, сливи, абрикоса, вишні.

Помологічні довгожителі зустрічаються сьогодні і в промислових садах України. Так, у садах центральних і північних областей успішно вирощують зимовий сорт яблуні Кальвіль сніговий, який має давнє українське генетичне коріння. До цієї категорії маємо віднести й уславлений кримський сорт яблуні Канділь синап. Упродовж кількох століть на ньому базувалася усесвітня слава кримського садівництва. Із середини XIX та до 30-х років XX століття не лише в Москві, Петербурзі, а й у багатьох столичних центрах Європи плоди цього сорту продавали поштучно. За популярністю та обсягом збуту Канділь синап перевершував найкращі американські та західноєвропейські сорти [12]. Особливий попит у споживачів його плоди мають і сьогодні на кримських ринках. До 2001 року Канділь синап був у районуванні. На жаль, навіть його, на наш погляд, досить передчасно й необґрунтовано, з 2002 року вилучено з державного реєстру сортів яблуні. Симиренківський Ренет сьогодні є майже єдиним сортом яблуні, який ще й сьогодні широко вирощують у промислових садах у більшості регіонів України. Є усі підстави стверджувати, що він тривалий час збережеться у садах південної смуги садівництва й у III тисячолітті, незважаючи на те, що сучасне плодівництво ставить досить високі й жорсткі умови до промислового сорту.

З позицій сучасного високоінтенсивного садівництва навіть сто років перебування в промисловій культурі вельми тривалий проміжок часу в активному житті сорту. В епоху бурхливого розвитку садівництва, постійної зміни вимог споживчого ринку та досить швидкого сортооновлення подолати столітній рубіж культивування вдається лише поодиноким сортам. Безперечно, такі сорти довгожителі повинні мати комплекс видатних виробничо-біологічних ознак. Саме завдяки їм Ренет Симиренка упродовж двох століть успішно утримується у стандартному сортименті не лише України, а й у багатьох країнах південної смуги садівництва.

За останніми даними, Ренет Симиренко районаний у 18 областях України, у дев'ятох областях, краях та автономних республіках Російської Федерації, у Молдові, Азербайджані, Вірменії, Узбекистані, Таджикистані, Туркменістані, Киргизстані. Лише в Україні згідно з останнім переписом садів і виноградників (1989 р.) у громадському секторі садівництва нараховувалося близько 10 мільйонів дерев яблуні сорту Ренет Симиренко. Можна стверджувати, що в сучасних промислових садах кожне десяте дерево це симиренківський Ренет. У промислових садах України питома вага Ренета Симиренко серед групи зимових сортів сягає 25 відсотків. Український сорт домінує також як у виробничих, так і у присадибних садах Російської Федерації, Молдові, країнах Середньої Азії та Закавказзя. Ще вища питома вага цього славетного сорту у присадибних насадженнях і на дачних ділянках. В Україні, мабуть, не знайдеш жодної садиби і двору, в яких би не вирощували цей чудовий сорт. Не буде перебільшенням, якщо скажемо, що Ренет Симиренко з повним на те правом став помологічним символом України, нашим національним яблуком.

Незважаючи на значну популярність і вельми широкий садівничий ареал, питання про походження та історію поширення сорту в Україні і зарубіжжі недостатньо вивчене. Більшість дослідників цікавили переважно його виробничо-біологічні ознаки. Тому й не дивно, що не лише широкому загалу садівників-аматорів, а й навіть фахівцям маловідома як історія походження цього славнозвісного сорту, так і роль Левка Платоновича в поширенні його у промислових садах України та взагалі Російської імперії.

Помологічна література минулого щодо генези сорту і прогнозів його місця у садах майбутнього була вкрай неоднозначна і суперечлива. Вивчення садівничої літератури XIX століття засвідчує, що Симиренківський Ренет у 80—90 роки був справжнім яблуком розбрату. Кожен власник саду в Україні, хто прямо чи то опосередковано стикався з цим визначним сортом, намагався довести свою причетність до його походження і через нього увічнити своє ім'я.

Саме через це тривалий час різними плодовими розсадниками він поширювався під різноманітними назвами. Одні іменували сорт Ренетом Жуковського, інші Ренетом зеленим незрівняним, треті Зеленою Вуда, а в садах Північної Таврії, зокрема, на Херсонщині та Мелітопольщині, він був відомий під назвою Ренета Філібера або Цитронного Ренета. Чому ж сталося так, що про безпосередню причетність симиренківської родини до походження цього сорту та його джерела з родинного Платонового хутора з-під черкаського містечка Городище тривалий час не згадувалося? У тому є кілька причин. Перша — передчасна смерть батька Левка, відомого українського цукрозаводчика, промисловця і знаного в Україні мецената, закоханого в садівництво. Він не лише заклав поблизу села Млієва багатющий дендрарій, а й посадив там величезний фруктовий сад. Про створений чи то випадково знайдений сіянець свого майбутнього славетного Зеленого Ренета він так і не встиг нічого повідомити своїм малолітнім синам, насамперед, Левку, який пізніше стане продовжувачем його садівничих справ. Майбутній садівничий України з дитинства тривалий час виховувався і ріс поза межами рідної садиби, тому не міг активно впливати і втручатися у господарські справи. Вони лягли на плечі матері Тетяни Іванівни, обтяженої ще й вихованням чотирьох дітей. У гімназичні та студентські часи до родинної садиби, дендрарію та батьківського саду Левко

Платонович на короткий час повертався лише під час канікул. Ще у студентські роки у фруктовому саду запримітив уже немолоду яблуню з навислою розлогою, округлою кроною. Вона щороку вирізнялася щедрим урожаєм зелених, а при дозріванні золотавих зарум'янених плодів неперевершеного смаку. Ще тоді молодий садівник поклав на цю яблуню око. Про свою знахідку — далеку і рідну мліївчанку — Левко Платонович постійно думав і згадував на етапних шляхах, тюрмах та в сибірському засланні. Про це переконливо свідчить величезна увага до батьківської вихованки і своєї видатної знахідки молодого вченого вже в перші дні після повернення з восьмирічного сибірського заслання.

Тетяна Іванівна після довготривалого оббивання губернаторських і поліцейських приймалень виклопотала принизливе право для молодого подружжя колишніх політичних засланців поселитися у батьківській садибі. Левко Платонович з кінця 1887 року активно прилучається до садівничого життя України. Він використовує першу-ліпшу нагоду як до популяризації родинної зеленої перлини, так і до відновлення пріоритету свого батька в походженні цього сорту. Левко Платонович також намагається упорядкувати помологічну назву сорту.

На цьому нелегкому й довготривалому шляху молодому вченому довелося зіткнутися з шаленим опором різноманітних псевдонаукових „авторитетів”, відвертих фальсифікаторів і войовничих космополітів-безбаченків. Справа дійшла до того, що не лише на всіляких виставках із садівництва, а й в авторитетних наукових виданнях Російської імперії Левка Симиренка брутально звинувачували у привласненні чужого сорту, до якого, як стверджували безсоромні симиренківські опоненти, ні батько, ні він сам не мали ніякого стосунку. Спокійний і врівноважений, учений довго терпів наругу і не вдавався до публічних спростувань наклепів, брехні та всіляких інсинуацій своїх противників. Тож і не дивно, що навіть у найповнішому помологічному описі батьківського Ренету, який він зробив у своїй капітальній праці „Кримське промислове плідівництво”, Левко Платонович як надмірно скромна людина не акцентує увагу ні на своїй причетності до поширення сорту в Україні та Росії, ні на ролі батька в його походженні. Вчений дає також нині усталену помологічну назву своєму улюбленцю з Платонового хутора Ренет Зелений П. Ф. Симиренка. В народі ж та в науковій літературі за сортом закріпилася й усталилася назва Ренет Симиренка, або Симиренківський Ренет. І це цілком справедливо, адже роль Платона Федоровича і Левка Платоновича в походженні та поширенні у світі цього видатного сорту рівноцінно велика.

Навіть сьогодні, незважаючи на величезну популярність і значне поширення Ренета Симиренка як в Україні, так і в багатьох країнах світу, питання щодо походження сорту та історії його розповсюдження і впровадження у промислові сади вивчено вкрай недостатньо. Деякі дані, що проливають світло на це питання, так само як і наукові диспути Л. П. Симиренка зі своїми опонентами розпорошені в різноманітних виданнях кінця XIX століття. Вони давно вже стали бібліографічною рідкістю та є недоступними широкому загалу вітчизняних фахівців. Мабуть, саме через це всі сучасні помологічні видання здебільшого повторюють версію самого Л. П. Симиренка про походження цієї вітчизняної перлини. Так, найповніший авторський помологічний опис зроблено Симиренком у його працях „Кримське промислове плідівництво” та „Помологія”.

„Походження цього чудового Ренета, — зазначає Л. П. Симиренко, — який успішно конкурує з найкращими європейськими сортами, до цього часу остаточно не визначено. Невідомо, чи це є стародавній сорт, але давно забутий на Заході, чи помологічно самостійне нове яблуко, яке народилося від випадкового засіву в саду Платонового хутора, що належав колись моєму батькові. Але безперечно одне: це яблуко поширилося у Росії, а останнім часом і в Європі, з нашого саду” [10].

Справді, генетичне походження цього видатного сорту ще й сьогодні лишається втаємниченим. Вочевидь, надійні дані щодо його філогенії та батьківських форм можна отримати, залучивши для доказу сучасні методи генетичних цитологічних і цитобіохемічних досліджень. Адже сучасною генетикою вже вирішено майже аналогічне складене питання: експериментально доведено походження сливи домашньої (*Prunus domestica*). Стосовно ж історії походження сорту Ренет Симиренка та його поширення у колишній Російській імперії та в деяких країнах Європи є потреба як у додатковому вивченні цього питання, так і його деталізації.

Як уже зазначено, дід і батько Левка Платоновича кохалися у садівництві. З листів Тараса Шевченка до Олексія Хропаля, Платона Симиренка та Варфоломія Шевченка відомо, що Хропаль і Симиренки крім фруктових садів мали ще й розсадники. Великий Кобзар мав намір придбати ділянку землі на дніпровських кручах, збудувати хату і посадити навколо неї садочок. Він навіть мав попередню домовленість з Олексієм Хропалем про придбання щеп з його шкілки. Симиренківські та Хропалеві сади були знані далеко за межами Київщини та в інших губерніях. До того ж Платон Симиренко тривалий час навчався за кордоном (у Парижі) та, часто відвідуючи Бельгію й Німеччину, мав змогу не лише добре вивчити модерне європейське садівництво, а й залучити до своєї помологічної колекції не лише краці місцеві, а й сорти світового асортименту плодівих культур. В Україну їх завозили як живцями, так і готовими саджанцями.

За свідченнями сучасників, Платон Симиренко мав кілька великих фруктових садів. Один із них прикрашав родинну садибу. Два ж інші були власністю фірми „Брати Яхненки-Симиренко” і росли серед лісу, недалеко від села Млієва на так званому Платоновому хуторі. Фірма орендувала ці землі у князя Михайла Воронцова, а трохи пізніше багатій поміщиці Олени Балашової. Саме на цьому хуторі власники цукрового заводу містили модерний плодівий розсадник. У ньому вирощували десятки тисяч плодівих саджанців, вельми популярних у місцевих поміщиків і вільних селян. У народі їх називали мліївськими, оскільки Платонів хутір був на лісистій околиці великого села Млієва. Писемні відомості про це знаходимо у статті М. Буренкова „Зелений Ренет”: „Платонів хутір розкинувся на околиці с. Млієва. Платон Федорович ще в 50 роки виписував саджанці для свого саду з Парижа від „Iminett Duranel”, із „Teuta” в Бельгії від „Louis van Houtte” та інших розсадницьких фірм [2]. Після раптової смерті Платона Симиренка дружина небіжчика Тетяна Іванівна змушена була не лише опікуватися вельми складними господарськими і невтішними фінансовими справами вмираючої фірми та виховувати дітей, а й дбати про збереження садиби, дендропарку, фруктових садів і розсадницької шкілки. Проте її героїчні зусилля не завжди були успішні. Найскладнішою ланкою виявилось садівництво. Воно потребувало солідних фахових знань і дбай-

ливих рук. Усі діти перебували на навчанні далеко від Млієва. Менші Платон, Микола та Олексій взагалі не цікавилися сільським господарством. Як на свого майбутнього надійного помічника в господарстві Тетяна Іванівна найбільше покладала надій на старшого Левка. Він ще з дитинства при звичаївся до роботи в оранжереї, дендропарку, фруктовому саду і розсаднику. Під керівництвом досвідчених садівників хлопець опанував мистецтво вирощування і догляду за всіма рослинами, особливо за плодовими деревами і фруктовими саджанцями. Під час гімназичних і студентських вакацій Левко ставав головним садівником Платонового хутора. Арешт, поневірвання по тюрмах і заслання до Сибіру не лише завдали глибокої травми материнському серцю, а й спричинили руйнацію зеленої симиренківської скарбниці. Багато позбавлених дбайливого догляду дерев у фруктових садах, які були родинною гордістю, загинуло. Загубилися і садівничі книги з помологічним родоводом колекційних сортів.

Справжньою трагедією для найбільшого симиренківського саду на Платоновому хуторі стало самочинне призупинення свавільною Оленою Балашовою орендних відносин і відчуження садового масиву. У часі цей трагічний для Симиренків процес збігся з перебуванням Левка в сибірському засланні. Тож він не мав змоги захистити від поміщицької наруги ні матір, ні батьківський сад. Та про свою улюбленицю розкішну яблуню на Платоновім хуторі садівник не забував ні у Красноярську, ні в Балаганську. Упродовж восьми років Левко Платонович не мав можливості впливати на процес поширення симиренківського Зеленого Ренета. Сорт розповсюджувався в Україні завдяки плодovому розсаднику симиренківського родича Олексія Хропаля та за допомогою мліївських селян.

Уже на початку 80-х років XIX століття у деяких власників великих садів на Київщині і навіть у Північній Таврії успішно вирощували Симиренківський Ренет. Пізніше зазначені обставини слугували опонентам Симиренка підставою для усіляких спекуляцій і необґрунтованих звинувачень ученого в помологічному плагіаті. Левко Платонович був добре проінформований як про всі ці бруталні наклепи, так і про намагання деяких нечистих на руку садівників привласнити батьківський Ренет. Доля цього сорту його турбувала і в сибірському засланні. Тому й не дивно, що відразу після повернення до Млієва він розпочинає бурхливу діяльність, спрямовану на відновлення родинного права на сорт, активно популяризує його серед садівників України. Вже восени 1887 року бере участь у Харківській сільськогосподарській виставці, на якій демонструє плоди батьківського Зеленого Ренета. Вчений мав на меті не лише привернути увагу садівників України та Росії до цього видатного сорту яблуні, а й відновити родинне право на нього. Вперше на Харківській виставці сорт демонструвався під назвою Ренет Зелений П. Ф. Симиренка. Цю назву сорту Левко Платонович збереже у всіх своїх подальших помологічних працях і „Генеральному каталозі Помологічного розсадника Л. П. Симиренка”. В 1888 році молодий вчений демонструє родинний сорт у Криму, на Сімферопольській сільськогосподарській виставці, на яку його запросили експертом плодovого відділу.

Харківська та Сімферопольська виставки засвідчили, що на садівничому небосхилі з'явилася потужна наукова особистість. Водночас вона активізувала і деструктивну „діяльність” усіх недоброзичливців та антисимиренківських сил. Упродовж кількох десятиліть Симиренку довелося

стійко витримати численні звинувачення та брутальні наклепи у плагіаті. Як не прикро, але до цього брудного дійства вдалися не лише садівничі дилетанти, а й імениті садівники. Особливою затятістю та непримиренністю відзначався чигиринський садівник П. А. Жуковський. Його недолугі пасквілі на Левка Платоновича заповнили всі тогочасні фахові видання Російської імперії. Науковий і морально-етичний рівень цих „безсмертних творів” демонструють такі рядки пасквільника: „Нащо Л. Симиренку знадобилося прилучати ім'я свого батька до сорту без сумніву іноземного, нащо приписувати своїм предкам заслуги, які їм не належать. Якщо п. Симиренко хоче увічнити своє прізвище в російській помології, нехай сам виведе який-небудь помологічний сорт. З вишнями найшвидше. За якість 3—4 роки він буде мати Guigne або Bigarean de Lev Platonovitsch Simirenko, або нехай хоч би новий сорт яблук за обмеженістю наших помологічних знань за нього можна видати будь-який сорт, і до осінньої виставки 1889 року будуть гори „Findling von Simirenko”. Проте чіпляється за чужу працю, як криловській мусі, не завжди безпечно” [5].

У ганьбленні і зневажанні до майбутнього садівничого генія не пасла задніх й офіційна російська наука, нащипована різноплеменними чужинцями. Тогочасний законодавець садівничих мод, автор псевдонаукової теорії акліматизації плодових рослин і редактор вельми популярного тижневика „Русское садоводство” А. К. Грель у намаганні помститися за сміливу й принципову критику його недолугої теорії, зловживаючи редакторським службовим становищем, писав у своєму тижневiku: „Так званий Зелений Ренет П. Ф. Симиренка це французький сорт, який вирощується А. А. Філібером у промислових садах на узбережжі Азовського моря. Іменувати його Ренетом зеленим незрівнянним або давати йому якусь іншу триповерхову назву нема ніяких підстав. На мою думку, скоріше треба погодитися з тією назвою, яку дав цьому сорту А. А. Філібер, тобто „Цитронний Ренет”. Оскільки це сорт французький, то його опис неодмінно має бути в помологічній енциклопедії Андре Леруа. Шукайте там і знайдете” [4].

Почувши провокаційний заклик садівничого „авторитета”, на пошуки компромату в усіх відомих помологічних виданнях кинулися не лише дилетанти, а й маститі вчені. Так, один із провідних петербурзьких учених, майбутній організатор „Бюро з ботаніки, генетики та селекції”, спадкоємцем якого стане ушлявлений Всесоюзний інститут рослинництва академіка Микола Вавилова, необтяжений помологічними знаннями, Е. Регель вважав, що мліївський Зелений Ренет не що інше, як поширений у Криму сорт Ренет англійський [7]. А наш „землячок” Яків Павленко запевняв широкий загал садівників, що симиренківський Ренет має бельгійське походження. Чигиринський садовласник П. А. Жуковський доклав чимало зусиль, щоб в Україні та за її межами упродовж 70—80 рр. XIX століття симиренківське надбання поширювалось під назвою, яку сорту дав він сам Зелений Ренет. Свої докази він обґрунтував результатами помологічної експертизи головного садівника Нікітського ботанічного саду Е. К. Клаусена. Він дійшов висновку, що плоди, які надіслав йому з Чигирини невгамовний опонент Симиренка П. А. Жуковський, ідентичні англійському сорту Зелена Вуда. Проте висновки відомого садівника виявились вельми упередженими і мало-професійними. Як зазначає сам Л. П. Симиренко, це пізніше визнавав і

сам експерт Клаусен у приватних бесідах та в особистих листах до вченого. Його помилкову помологічну експертизу можна пояснити тим, що при визначенні він мав справу лише з плодами, надісланими П. А. Жуковським. Але незважаючи на це, він усе ж таки визнав значні відмінності у смакових якостях обох зразків (плодів Зеленки Вуда і мліївського Ренета). Левко Платонович досить коректно зауважив своєму кримському опонентові: „Оскільки у пресі він (Клаусен) однозначно не висловився, то незаперечно брати до уваги його висновки, зроблені у приватному листі, нема підстав. Наголошую, коли б п. Жуковський був більше і ґрунтовніше обізнаний з науковими засадами помологічного визначення сортів (чого від нього важко і вимагати), то, напевно, так би самовпевнено не видав би „чужого листа” за позитивне твердження. Особисто я ціную авторитет п. Клаусена, проте від прикрих помилок ніхто не застрахований. До того ж сам п. Жуковський стверджує, що надіславши плоди в 1883 році до „Нікити” (Нікитський ботсад), отримав відповідь про те, що цього сорту там не знають. Тепер же, коли в Нікитському саду вже більше не існує маточного саду зерняткових порід, Клаусен не має можливості перевірити свої попередні висновки” [9].

Цікаво зазначити, що поведінка та думка й самого П. А. Жуковського щодо походження мліївського Ренета була досить суперечлива. Спочатку він сам не заперечував причетність мліївських садівників до його виникнення і поширення в Україні. Ще в 1886 році він пропонував, як засвідчує Л. П. Смиринко, назвати сорт Ренетом зеленим Смиринка, тобто іменем оригінатора. Проте після Харківської сільськогосподарської виставки Жуковський радикально змінив свої погляди. На підставі власних малопрофесійних помологічних вислідів він дійшов висновку: „В отриманій мною незалежно від п. Крістера *Illust Hardbuch die Obstbaukunde* під назвою *Wood's Grunling* (Зеленка Вуда) Обердік дає детальний опис плоду і дерева, майже ідентичний зі зробленим мною описом Зеленого Ренета: рідко вдається зустріти збіг і подібність виразів і навіть окремих слів” [5]. Більшість опонентів Л. П. Смиринка з презирством ставилася не лише до України та українського народу, а й до всього українського. Затятий германофіл П. А. Жуковський та іноземні садівничі, які рясно обсіли Україну й Росію, були твердо переконані в тому, що природнокліматичні умови нашої землі вельми несприятливі для створення сортів плодових культур, рівноцінних кращим західноєвропейським сортам. Так, П. А. Жуковський запевняв садівників і наукову громадськість у тому, що сорт такого ґатунку, як мліївський Ренет, має бути неодмінно іноземним: „Я не маю сумніву, що цей сорт побував якщо не в руках, то під пером усіх європейських помологів” [5].

Спочатку Левко Платонович не вдавався до диспуту зі своїми опонентами. Але невдовзі, коли знахабнілі противники у своїх звинуваченнях переступили всі етичні норми, він змушений був рішуче захищати не лише свою, а й родинну честь. Відомо кілька опублікованих листів Л. П. Смиринка до редактора „Вісника садівництва, плідівництва та городництва” і своїх войовничих опонентів. Можна дивуватися з того, як коректно, тактовно, вельми спокійно і виважено вчений відповідає своїм українознахобним недоброзичливцям. Так, у листі, видрукованому в тижневику „Русское садоводство”, він досить скромно зазначає: „Стосовно історії походження його (Зеленого Ренета), або хоча б першоджерела

його витоків, з яких одержав його покійний Платон Федорович Симиренко, існує кілька ймовірних припущень, проте жодне з них не дає підстав для остаточних тверджень, а тому питання це лишається відкритим. Зважаючи на все зазначене, і до того часу, доки не буде твердо доведено, що наш Ренет старий, давно відомий сорт, який має свою історію та свою помологічну назву, доти ми не відмовимося від назви Ренет Зелений П. Ф. Симиренка” [9]. Що ж до постійних публічних образливих випадів П. А. Жуковського, то високоінтелектуальний вчений висловився так: „Очевидно, п. Жуковський великий аматор садівництва, проте він, як дилетант з цього питання, надмірно легко ставиться до питання помологічного визначення плодів, тоді як це вельми і вельми серйозне і важке завдання”. [Там само]. Більшість тогочасних помологів світу не підтвердила здогадки Жуковського щодо помологічної ідентичності Ренета П. Ф. Симиренка із Зеленою Вуда. Відомий садівник і помолог N. Gaucher відповів настирливому чигиринському недоброзичливцю Симиренка так: „Плоди яблуні, отримані мною від п. Жуковського, не є Зеленою Вуда (Wood’s Grunling). Проте не маючи як плодів, так і самих дерев для одночасного порівняння, важко вирішити питання про ідентичність Зеленої Вуда і Зеленого Ренета. Для з’ясування цього питання необхідно прищепити живці обох сортів по-сусідству і зробити належні висновки після фенологічних спостережень і порівняння росту листя, пагонів, вічок і т. п.” [9].

Кримський садівник X. I. Клейн на звернення невгамовного чигиринця писав: „Цей Зелений Ренет зовсім не схожий на Зелений Ренет, який вирощують у Криму. Кримський Зелений Ренет за якістю плодів є столовим сортом, вони сильно гниють, пошкоджуються грибком і не зберігаються довше січня” [9].

З’ясуванням помологічної ідентичності Ренета П. Ф. Симиренка займався також відомий вітчизняний помолог В. В. Пашкевич. Як і більшість дослідників, він дійшов висновку, що „Зелений Ренет (Ренет Симиренка) не схожий на описи будь-яких сортів, включених до помологічних праць англійських, французьких і німецьких авторів”.

Чим же викликана багатолітня метушня навколо одного з найкращих вітчизняних сортів яблуні, спровокована чигиринським безбатченком П. А. Жуковським та чому він так зухвало протривався присвоєнню новому найкращому українському сорту імені свого першовідкривача П. Ф. Симиренка? Доскіпливий аналіз садівничої літератури тієї доби дає чітку відповідь на ці запитання.

Ці набридливі читачам низькопробні вигадки, відкриті листи-пасквілі до редакцій і недолугі „прокурорські” звинувачення Симиренка в усіх гріхах і злочинах переслідували досить утилітарні цілі. Їх прозоро висловив відомий німецький вчений професор Н. Гоше в листі до малоросійського германофіла: „Вважаю цей сорт красивим і відмінним Ренетом, раджу якомога сприяти його поширенню і пропоную назвати це яблуко іменем П. А. Жуковського” [2]. На щастя, ця необгрунтована пропозиція не була підтримана більшістю вітчизняних і зарубіжних садівників і вчених-помологів. І з кінця 80-х років XIX століття славетний млівський Ренет став розповсюджуватися по цілому світі під єдиноправильною назвою Ренет Зелений П. Ф. Симиренка. Трохи пізніше в народі та в садівничій літературі його стали поширювати під спрощеною назвою Ренет Симиренка. На наш

погляд, вона найповніше віддзеркалює величезний внесок двох видатних садівників України у становлення, популяризацію і поширення у промислових садах цього унікального українського сорту яблуні.

Говорячи про небажання аристократичних садівників увічнити ім'я Симиренка в назві найкращого українського сорту, треба наголосити на політичних мотивах їх упертого протистояння. Інакодумство і політична неблагонадійність у Російській імперії завжди вважалися найбільшим злочином. Колишні політичні в'язні та засланці були ізгоями у своїй державі, їх позбавляли громадянських прав, усували від роботи у владних структурах, навчальних закладах та університетах. Оскільки садівництво в Росії з 70-х років XIX століття вважалося аристократичною галуззю, а Всеросійське товариство зазвичай очолював член імператорської родини (як звичайно, великий князь), то ця галузь була найбільш контрольованою владою. У тогочасній помології існувало твердо встановлене правило: надавати назви новим сортам плодкових культур імена всіляких можновладців. Назва ж сорту з прізвиськом політично неблагонадійного роду Симиренків обурювала і не втішала вельможні вуха. Тож і не випадково на Поділлі царські блюдолизи заборонили прізвисько Кармелюк, а сина і дружину Андрія Желябова, Ольгу, уроджену Яхненко, двоюрідну сестру Левка Симиренка, позбавили прізвиська чоловіка. Тож влада докладала неймовірних зусиль, аби й ім'я опального Симиренка не різало витончений слух імператора, вельмож і всілякої придворної челяді. Важко уявити, щоб до вишуканого вельможного столу подали яблука з іменем якогось політично неблагонадійного Симиренка. Проте навіть у деспотичній Російській імперії під натиском світової громадськості переміг здоровий глузд, і влада мовчки проковтнула образу. Сталінський тоталітарний режим пізніше розв'язав цю проблему значно простіше. Він заборонив усталену назву і постановив наректи сорт Зеленкою Вуда. Але про цей безпрецедентний випадок в історії світової помології детальніше ми скажемо пізніше.

Зазначимо, що треба було мати величезну витримку і титанічну волю, аби в атмосфері підтриманої владою розгнужаної антисимиренківської істерії, наклепів, брехні і бруду в пресі стати на захист рідної чести і відстояти пріоритет України на найкращий вітчизняний сорт яблуні. Ця підступна й нечесна боротьба лишила не один рубець на хворому й чутливому до образ і неправди серці вченого. Сьогодні ми не знаємо, скільки видатних наукових праць недорахували Симиренко та українська наука через цю тяжку психологічну війну. Коли всі вигадані аргументи своїх опонентів Левко Платонович спростував і розсіяв, кришталево чесний вчений звернувся з останнім відкритим листом до читачів „Русского садоводства“: „На всі зазначені публічні випадки спеціально п. Жуковському відповім двома словами: соромно Вам! Після всіх цих пояснень читач переконається, на чиему боці є право, піддасть осуду ті некрасиві полемічні прийоми, до яких вдавався п. Жуковський. Я ж твердо вирішив дарувати всі його майбутні випадки проти мене тим мовчазним презирством, яке він заслужив” [9]. Симиренко завжди дотримувався свого слова. Він до кінця свого життя обходив презирливою мовчанкою усілякі вигадки та облудну брехню своїх недоброзичливців. З часом усі вони притихли, приглушені гучною симиренківською славою.

Найоб'єктивнішими арбітрами в полеміці Левка Платоновича зі своїми опонентами щодо прав на родинну реліквію сорт Ренет Симиренка виявилися час та український народ. З кінця XIX століття сорт завоював виняткову популярність по всій Україні. З того часу розпочалася його переможна хода багатьма регіонами Російської імперії та країнами Західної Європи. Плоди Ренета Симиренка на всіх виставках і закритих дегустаціях отримували найвищі оцінки. Це й забезпечило йому широку рекламу. Симиренківське яблуко завоювало пів земної кулі і стало національним символом України.

Що ж відомо нам сьогодні про походження цього сорту і чи знаємо ми історію його поширення як у нашій країні, так і в Західній Європі? Певну відповідь на це вельми складне питання дають зафіксовані у фаховій літературі спогади мліївських старожилів і фрагментарні свідчення, які знаходимо в публічній полеміці Симиренка зі своїми опонентами в 80—90 рр. XIX століття. Сьогодні нема твердих підстав для твердження: чи Ренет Симиренка є випадковим сіянцем якогось вітчизняного або інтродукованого Платоном Федоровичем зарубіжного сорту. Важко довести також і те, що він є бруньковою мутацією, яку знайшов допитливий садівник у своїй помологічній колекції. Безперечно лише одне: Ренет Симиренка це порівняно новий унікальний вітчизняний сорт, який народився на українській землі, він і знайдений членами славетної української садівничої династії. Його ніяк не можна віднести до розряду старих забутих іноземних сортів. Адже жодна помологія світу не зафіксувала сорту, ідентичного славетному українському яблуку, хоча всі провідні помологи Європи й Америки детально досліджували це питання і проводили глибоку і всебічну помологічну ідентифікацію. Всі вони прийшли до одностайного висновку, що Симиренківський Ренет це справді оригінальний сорт яблука. Він не зустрічається у ніяких помологічних колекціях Європи й Америки. Було б повним невіглаством твердження, щоб сорт із такими видатними господарсько-біологічними ознаками лишився поза увагою усіх визначних помологів світу і не був залучений до жодної світової колекції плодкових культур. Не можна навіть уявити, що цей помологічний шедевр через якийсь неймовірний збіг обставин водночас зник з усіх світових колекцій і зберігся лише в симиренківській садибі Платонів хутір.

Тож, відкинувши вбік емоції та уподобання, надамо слово зафіксованим у літературі документальним фактам. Мліївський старожил Харитон Грицай, який тривалий час працював на симиренківській садибі Платонів хутір, розповідав у 1890 році городищенському садівнику Я. Т. Павленку, що років 40 тому (приблизно 1850 року) він особисто бачив кілька маточних дерев знаменитого Симиренківського Ренета на території Городищенського цукрового заводу фірми „Брати Яхненки-Симиренко”. „Після смерті П. Ф. Симиренка (1863 рік) його родич і компаньйон О. І. Хропаль викопав і перевіз багато сортів на один із хуторів у лісі мошногородищенського маєтку князів Воронцових. Пізніше з цих маточних дерев бралися живці для щеплення у торговому розсаднику, що його організував Хропаль в урочищі „Мазарня” і на хуторі Середницькому поблизу с. Млієва”, спираючись на свідчення Х. Грицая, стверджує Я. Павленко [7].

Сам же Павленко особисто бачив у саду Хропаля старі могутні дерева цього тоді ще безіменного сорту: „У Середницькому хуторі при селі Млієві в колишніх садах П. Ф. Симиренка і О. І. Хропаля стоять, вирізняю-

шись, основні дерева цього безіменного сорту, яким, ймовірно, років під 40. Порівнюючи їх із сусідніми деревами Антонівки, Титівки та іншими вітчизняними невибагливими сортами, не помітно істотної різниці у стані та зовнішньому вигляді дерев, які тривалий час росли в однакових умовах” [7]. Восени 1993 року мені випало щастя разом з онукою Левка Платоновича Тетяною Володимирівною відвідати один із наймальовничіших куточків Черкащини останки колишнього Хропалевого хутора поблизу с. Млієва. Там ще зберігся дивовижний каскад ставків, а на їхніх лісистих крутих схилах зустрічалися залишки здичавілих яблунь і груш, штамби та гілля яких покрилися древнім мохом. Від цього священного для українського садівництва і культури мікросвіту повіяло історією та дивовижною байдужістю зманкрутілого покоління. Особливо тих чиновників від науки, які упродовж десятиліть на занедбаній і понищеній симиренківській спадщині вибудували своє благополуччя та княжі хорони і заробили високі наукові звання, премії та чиновницькі ранги.

Як уже зазначено, Хропалеву садибу відвідував Тарас Шевченко. Він милувався цими дивовижно-казковими ставками і Хропалевими садами. Нині це визначне місце стало об’єктом номенклатурно-чиновницького мародерства. Колишній Хропалів хутір місцеві можновладці вже використовують для котеджної забудови і спорудження бездарно-недолугих мисливських будиночків для хмільних оргій. Сьогодні нема ніякої згадки про перебування тут Великого Кобзаря.

Отже, розсадники Платона Симиренка та Олексія Хропаля почали вирощувати саджанці Симиренківського Ренета ще в 50 роки XIX століття. Їх поширювали спочатку серед селян Черкащини і Київщини. Невдовзі Зеленим Ренетом з Платонового хутора зацікавилися садівники й інших губерній. Приблизно з кінця 60-х років саджанці Мліївського сорту завозить херсонський поміщик П. М. Безрадецький, маєток якого був поблизу містечка Олександрія (нині Кіровоградська область).

За спогадами Симиренкового опонента чигиринського садівласника П. А. Жуковського, у 1879 році (у той час Левко Платонович якраз закінчував університет) у садібі Безрадецького йому показали три молодоглянутих плодоносних дерева, завезені із мліївських садів П. Ф. Симиренка. Господар саду не звертав особливої уваги на них, вважаючи сорт досить посереднім, а плоди придатними лише для переробки. Проте самого Жуковського цей сорт вельми зацікавив. Необхідно віддати належне господарському таланту чигиринського садівника та його вмінню ситуативно передбачувати. У занедбаному сорті Жуковський все ж таки зумів побачити видатні якості. Незважаючи на жахливі умови утримання та відсутність догляду за деревами, вихідці з Млієва були з гарним урожаєм. Та й самі плоди виявилися вельми смачними. Оцінивши невідомий сорт досвідченим господарським оком, Жуковський попросив у господаря саду живці. Їх він надіслав до Києва своєму доброму знайомому, відомому на Київщині власнику великого плодового розсадника Крістеру. Спочатку сорт розповсюджували під назвою Зелений Ренет, а потім стали називати Зеленою Вуда, оскільки за помологічними ознаками він її нагадував.

Зацікавленість Жуковського Зеленим Ренетом, який мав мліївські джерела, значно зросла після того, як у Різдвяні свята 1883 року від одного зі своїх товаришів із містечка Кам’янка він отримав пакунок із чудовими

яблуками. Дивовижним було те, що вони добре збереглися і мали добрий смак. За всіма ознаками яблука з Кам'янки були вельми схожі на ті, які Жуковський сам бачив в олександрійських садах П. А. Безрадецького. З'ясувавши походження кам'янських яблунь, П. А. Жуковський довідався, що їх також завезли з млівського розсадника П. Ф. Симиренка. Метикуватий чигиринський садівник, усвідомивши, що він натрапив на слід видатного сорту, негайно направляє плоди, вирощені в Олександрії, до Правління Петербурзького відділу Всеросійського імператорського товариства садівництва. Експонати залучають до виставки і їм присуджують малу срібну медаль. Сорт офіційно було названо Зеленим Ренетом.

Згодом з'ясується ще один таврійський осередок вирощування Зеленого Ренета. В 1889 р. редактор тижневика „Русское садоводство” А. К. Грель повідомив, що подібний до Зеленого Ренета сорт добре відомий на Мелітопольщині. Його вирощували мелітопольські садівники А. В. Корвацький і М. А. Філібер. Вони, за словами Греля, хотіли розширити насадження цього цінного сорту. Можна припустити, що і в сади Північної Таврії так званий Зелений Ренет потрапив із млівського розсадника П. Ф. Симиренка. Проте на Мелітопольщину його могли завезти також і з Олександрії чи то з Києва. За свідченням А. К. Греля, у Приазов'ї, у маєтку М. А. Філібера (батька мелітопольського садівника М. А. Філібера) „Атманой” (нині Якимівський район Запорізької області) ріс великий фруктовий сад. У ньому під назвою Ренета Філібера або Цитронного вирощували яблука, подібні до Зеленого Ренета.

Обсяги вирощування в „Атманой” фруктів були значні. Вже в 1886 році відомий московський плодоторговець О. Е. Горбов купив у Філібера велику партію яблук, серед яких, за свідченням А. К. Греля, було 10 ящиків тих самих яблук. Вони були подібні до тих, які П. А. Жуковський надіслав до редакції „Русского садоводства”. Повідомлення ж А. А. Філібера про французьке походження сорту, на думку А. К. Греля, мало комерційну мету і диктувалося намаганням якомога дорожче збути продукцію зі свого саду. За існуючими торговельними правилами плоди маловідомих сортів завжди цінувалися досить низько. Піонер південного степового садівництва мелітопольський лікар А. В. Корвацький у 80 роки XIX століття ввів майбутній Ренет Симиренка до своєї колекції кращих промислових сортів яблуні. Він також доклав чимало зусиль для його популяризації серед селян Північної Таврії. Київський розсадник Крістера поширював Зелений Ренет по Київщині та центральних губерніях України.

На підставі наявних документальних матеріалів можна однозначно стверджувати, що симиренківські сади на Платоновому хуторі є центром походження уславленого Ренета Симиренка. Не викликає сумнівів і той незаперечний факт, що про існування цього вельми цінного сорту яблуні добре знала вся симиренківська родина і близькі родичі, зокрема Олексій Хропаль. Можливо, у сади Платонового хутора цей сорт залучив ще у 20—30 роках XIX століття один із засновників фірми „Брати Яхненки-Симиренко” Федір Симиренко, батько Платона і дід Левка Симиренків. Із симиренківських розсадників цінна знахідка розпочала поширюватися по всій Україні з 50-х років XIX століття. Отже, саме з цього часу треба вести відлік появи Ренета Симиренка в культурі. Його вирощували, головним чином, у селянських господарствах та в деяких поміщицьких садибах. Популяриність у населення з кожним роком зростала, і тогочасні

товарні розсадники України вносять його до переліку пріоритетних. Увага садівників до Зеленого Ренета (Ренета Симиренка) значно зросла після демонстрації його плодів у різноманітних виставках, особливо в Петербурзі, Харкові, Києві та інших містах України. Проте активне впровадження сорту в сади України та інших регіонів Російської імперії розпочинається з кінця 80 років XIX століття, зокрема з 1887 року. Воно тісно і безпосередньо пов'язане з багатолітньою діяльністю Л. П. Симиренка та його Помологічного розсадника. Популяризацію і впровадження родинного Ренета в сади України Левко Платонович вважав найважливішою і першочерговою справою. Це переконливо доводить його участь у зональній сільськогосподарській виставці в Харкові восени 1887 року. Симиренка не стримало і не засмутило й те, що плоди батьківського сорту для виставки йому довелося купувати у мліївських селян. Цей факт засвідчує значне поширення симиренківського сорту як у с. Млієві, так й інших селах Городищини.

Але виникає запитання: якщо Платонів хутір є епіцентром походження родинного Ренета, то чому ж тоді вчорашній політв'язень не скористався плодами зі свого саду? Для людини, незнайомої із ситуацією, що склалася у симиренківській садибі за час тривалої відсутності в родинному гнізді, украй незрозуміло й те, чому Левко Платонович, розпочавши в 1887 році створення Помологічного розсадника і колекції плодівих культур, за саджанцями Ренета Симиренка змушений був звертатися до послуг розсадника Крістера в Києві, а не скористався живцями з маточних дерев саду на „Платоновім хуторі”? До речі, саме ці факти слугували головним аргументом Жуковського в його полеміці із Симиренком і звинуваченням у привласненні ним „чужого” сорту. Вичерпну відповідь на всі ці запитання дає сам Левко Платонович у відкритому листі до редакції газети тижневика „Русское садоводство”. Вчений зазначає: „У Південно-Західному краї, в поміщицьких лісах розпорощено безліч фруктових садів, якими користувалися їхні господарі (селяни і неселяни). Донедавна ними користувалися, вносячи відповідну „платню” „чинш”. Чиншеве володіння нагадує орендну, але різниться від нього тим, що є довгостроковим. Із цим інститутом землеволодіння між місцевим населенням і поміщиками ведеться люта війна, в якій усі засоби прийнятні, причому, як водиться, „сильніший” брав гору над слабким. Я уже говорив торік в одному зі своїх листів на сторінках „Русского слова” про експропріацію у селян сусіднього поміщика кількох сотень десятин таких садів. На цей раз черга дійшла і до нас. Навесні 1887 року нас випроводили з Платонового хутора і тепер єдина надія на відновлення знехтуваного права покладаємо на чиншеві комісії. Через це фактичний господар нашого хутора, поміщик, запродав скупникам урожай наших садів. Тому для виставки ми були змушені купувати яблука (хутірські сади наші переважно яблуневі), зі своїх садів у торговця. Стосовно ж живців, то роздобути їх ми могли лише таємно й крадькома. На цей крок, певна річ, ми не могли піти. А тому ми змушені були шукати інше надійне джерело, яким я вважав сади п. Жуковського. На жаль, він надіслав нам неякісні, тоненькі прутики, а не повноцінні живці, через це ми так і не скористалися його люб'язністю” [9].

Поміщицьке свавілля і відсутність належної правової бази „чиншевого садівництва” позбавили Левко Платоновича можливості скористатися батьківською спадщиною. Виявилася втраченою і величезна колекція

плодових культур, зібрана дідом і батьком на Платоновім хуторі. Коли б на той час Зелений Ренет (Ренет Сими́ренка) не поширився по садах Київщини та інших регіонів України, могло статися непоправне лихо, й улюблене дитя симиренківської родини найкраще українське яблуко безслідно зникло б із теренів України. Це була б величезна національна втрата. Проте Левко Платонович зберіг, удосконалив цей сорт і вдихнув у нього друге життя. Ренет Сими́ренка, як унікальний сорт ніби самим Богом створений для природнокліматичних умов України, заслужив всенародну пошану і любов. Йому судилося довге і щасливе життя не лише на українській землі. Він приніс симиренківському роду визнання українського народу, а українському садівництву гучну всесвітню славу.

Через тривалу відсутність Л. П. Сими́ренка в Україні перший повний, але з наукового боку не зовсім досконалий помологічний опис Ренета Сими́ренка зробив найзатятіший опонент вченого амбітний чигиринський садівник П. А. Жуковський. Він залишив про нього піднесено-захоплюючий відгук: „Якщо говорити про себе, то я не помиляючись назвав би цей сорт ідеалом яблука. За смаком воно дійсно неперевершене, а за придатністю для господарських цілей воно універсальне: за всіма ознаками плодів і дерева, воно позбавлене всіляких вад” [6].

Свою оцінку сорту Левко Платонович дав у „Кримському промисловому плодівництві” та „Помології”. Так, в останній праці він зазначає: „Кожен, хто посадить у себе, безперечно, у відповідних умовах, хоча б одне дерево цього Ренета і, дочекавшись через 5—6 років урожаю, не лише не пошкодує про зроблений вибір, але, вочевидь, розширить по можливості його насадження” [11].

Наприкінці XIX століття Ренет Сими́ренка вже поширився у товарних садах Київської, Полтавської, Катеринославської та Харківської губерній. А Рабинович детально вивчив Ренет Сими́ренка на Слобожанщині. Він так характеризує мліївський Ренет: „Як промисловий сорт я вважаю його неперевершеним, оскільки ріст і врожайність його є видатними. Гілки сорту щороку щедро обростають плодовими бруньками. І в нас, на Харківщині, вони ніколи не потерпали від морозів. Багаторічні мої спостереження, а також повідомлення інших місцевих садівників змушують мене визнати, що цей сорт один із небагатьох, гідних для поширення у нашому районі. Сорт має видатне майбутнє у промисловому плодівництві...” [8]. Сими́ренків земляк із Городища Я. Павленко теж лишив захоплюючий відгук про цей сорт: „Це такий дорогоцінний сорт, поширення якого на півдні визначить прогрес вітчизняного плодівництва” [7]. Левко Платонович засвідчує, що наприкінці XIX століття зустрічав його дерева у садах Чернігівської, Подільської, Херсонської і навіть Курської губерній. Власник великого промислового саду з Катеринославщини наприкінці 90-х років XIX століття виписав із Мліївського розсадника понад 1500 саджанців Ренета Сими́ренка.

Майже в той самий час Ренет Сими́ренка стали вирощувати і в кримських садах. Спочатку там він був рідкісний. „У Сімферопольському повіті, зазначав Л. П. Сими́ренко, нараховувалось лише 1602 дерева цього сорту” [10]. Проте вже скоро увага до нього кримських садівників значно зросла, і його питома вага неухильно збільшувалась. Таганрозький садівник А. Витомирський повідомив про високу популярність Ренета Сими́ренка на Дону. Він відгукнувся про нього „як про видатний промисловий

сорт, який своєю прибутковістю не має гідних суперників; є сподівання, що він буде таким же популярним у споживачів і як десертний сорт” [3].

На початку XX сторіччя Ренет Симиренко із Млівського розсадника почав поширюватися і у промислових садах Середньої Азії. „З Туркестану надходять повідомлення про збільшення його насаджень у цьому регіоні. В. Капустін (відомий московський плодоторговець), який нещодавно відвідав цей край, писав мені, що там Ренет Симиренко висаджують у великій кількості”, зазначив Л. П. Симиренко [10].

Зацікавленість західноєвропейських садівників сортом Ренет Симиренко пробуджувався під впливом публікацій у російській пресі та завдяки регулярним Всеросійським і Міжнародним виставкам садівництва, неодмінним учасником і лавреатом яких був і Л. П. Симиренко. Перша публікація в іноземній пресі про Симиренківський Ренет датована 1891 роком. Приблизно з того часу розпочали вивчати його і провідні західноєвропейські садівники і помологи. „У минулому десятиріччі цей Ренет під назвою Reinette Simirenko почав поширюватися на Заході, особливо у Франції завдяки моєму розсаднику. Сьогодні він зустрічається в усіх каталогах європейських, особливо французьких помологів. Часом на різноманітних виставках присутні і його плоди. Так, наприклад, на Всесвітній виставці в Парижі в 1900 році я бачив Ренет Симиренко в колекції пп. Балтьє, Кру і сина Нобле-Брю”, писав Л. П. Симиренко у „Кримському промисловому плодівництві” [10].

Ренету Симиренко, мабуть, єдиному сорту з теренів Російської імперії випала честь бути представленим у наукових працях найбільш авторитетної у світі помологічної організації Французького помологічного товариства: „Плоди зелено-жовті, м’якуш ніжний, тануча, соковита, солодка і вельми духмяна. Цей сорт прислав нам п. Симиренко в 1894 році, його описали і прийняли на випробування у 1895 році. Найпохвальніші відгуки про цей сорт отримали вже в 1896—1897 та 1898 рр.” [10]. Помологічний конгрес, який відбувся у м. Туре в 1911 році, визнав Ренет Симиренко перспективним сортом та увів його до переліку сортів, що потребують детального вивчення. У багатьох країнах з того часу український Ренет вирощували у промислових садах. Згодом на зміну йому прийшли нові селекційні та інтродуковані сорти яблуні. Маємо інформацію про вирощування Ренета Симиренко в сучасних садах України.

Проте основними районами його поширення у 20—30 роках XX століття стають Україна, південні області Російської Федерації, Північний Кавказ, республіки Закавказзя та Середньої Азії. Плоди Ренета Симиренко, які були вирощені в Україні поряд з іншими, у той період успішно експортувалися у Західну Європу, здебільшого у скандинавські країни. Там вони за торговими обсягами перевершували навіть європейські та американські сорти [12]. Проте в дивовижно багатій і порівняно щасливій історії цього видатного українського сорту, як і в житті українського народу та нашої держави, були й чорні, і трагічні періоди. Так уже повелося, що доля людських творінь часто збігається з їхньою власною долею. Після арешту сина Левка Платоновича професора Володимира Симиренко у 1933 році і розстрілу в 1938 році як „врага народу” енкаведистські головорізи та аморальні і запопадливі перед владою аграрні чиновники не лише знищили унікальну українську садівничу наукову школу, створену батьком і сином, а й репресували їхню наукову спадщину, праці і сам симиренківський сорт.

Навіть в історії середньовічної інквізиції не зафіксовано такого ганебного явища. Але це сталося у країні, влада якої галасувала про нечуваний розквіт демократії та самочинно привласнила собі право торувати шлях людству. Оскільки симиренківські сади знищити було значно важче, ніж їхні наукові праці, то большевицькі інквізитори заборонили назву сорту і перейменували його, як і в часи Жуковського, у Зеленку Вуда. Якщо в царській Росії із Симиренками воювала лише групка космополітів, то у країні „комуністичного благоденства” до боротьби з Ренетом Симиренка і багатющою спадщиною геніяльних українських садівників долучилася уся тоталітарна держава з її потужним репресивним апаратом. Було й таке, що лише за саму згадку про сорт Ренет Симиренка зухвалець міг одержати солідний табірний термін і довголітні нари у сталінсько-беріївських гулагах. Назву сорту було заборонено вживати у наукових працях, не лунала вона і з трибун наукових конференцій та вузівських кафедр. Проте в народі всупереч настановам ідеологічних наглядачів сорт уперто продовжували називати Ренетом Симиренка. Тож комуністичні вандали, репресувавши і знищивши всесвітньо відомих українських учених і садівників та їхню багатющу творчу спадщину, все ж таки виявилися безсилями у протистоянні з народною пам'яттю та усталеними в народі традиціями. Їм удалося лишень на кілька десятиліть загальмувати бурхливий розвиток українського садівництва та відмежувати цей сорт від його творців. Сталінська репресивна податкова система і фінагенти в 40—50 роках встигли лише знищити мільйони дерев Ренета Симиренка. На присадибних ділянках українських селян, як виклик комуно-фашистській системі, симиренківські сади та Симиренківський Ренет продовжували жити в Україні, прикрашаючи злиденне життя колгоспного люду квітучим травневим розливом, даруючи знедоленим кріпакам енергію сонця та щедрість душі його творців. У найпередовішій у цілому світі біологічній і садівничій науці, безнадійно враженій мічуринсько-лисенківським мракобиссям, всесвітньо визнаним вченим Симиренкам і виплеканій ними унікальній садівничій науковій школі не знайшлося місця навіть на задвірках. Тож кілька поколінь вітчизняних садівників радянського періоду виявилися окраденими, теоретично зубожілими і відлученими від світової української науки та творчої спадщини видатних українських вчених. Як не парадоксально, але в той час як з трибун переможних партійних з'їздів, академічних сесій, вузівських кафедр, за партами загальноосвітніх шкіл і навіть на нічних горщиках у дитячих садках уславляли творця радянської біології і співали осанну кремлівському біологічному висуванцю-месії Івану Мічуріну, вся країна годувалася симиренківськими яблуками. Симиренківські ж сади упродовж кількох десятиліть успішно вирощувались і вирощуються й понині на сотнях тисяч гектарів. Від мічуринських послужливих садівничих авантюр і помологічних перлів на українській землі не лишилося й сліду.

У 1980 році в СРСР помпезно святкували 125-ліття від дня народження „основателя советской агробиологии” та народного академіка Івана Мічуріна. До колишнього Козлова, а тепер Мічуринська, де ім'я корифея не мають хіба що хлібозавод і місцева лазня, з'їхалася номенклатурна еліта всього Союзу. А на той випадок, що хтось з іменитих гостей забажає пригоститися для своєї дачі саджанцем розрекламованих мічуринських сортів, гінець за ними посиляли по всій Росії. Відшукати козловські шедеври так і не вдалося. Нагадаємо, що за спротив їх поши-

ренню в Україні професор Володимир Симиренко поплатився життям, а українська садівнича школа зазнала через нищівного погрому.

Незважаючи на виняткову безплідність „діянь”, точніше, багатолітнього шаманства в садівничій науці Івана Мічурина більшовицька влада вшанувала його так, як жодного з учених радянської доби. За кількістю споруджених пам'ятників, гіпсових бюстів і зіпсованою топонімією козловський садівник-аматор поступається лише „вождю усіх народів” і „батьку людства” кривавому Йосипу Сталіну.

Один із таких бездарних пам'ятників на ганьбу України, українського народу і для приниження всесвітньо відомих українських учених Симиренків до кінця 50-х років стояв перед науковим корпусом Мліївської станції садівництва, яка постала на фундаменті Помологічного розсадника Л. П. Симиренка. Чи є нині вулиця Левка та Володимира Симиренків на території інститутського селища, не знаю. А от вулиця Івана Мічурина ще й понині межує прямо з могилою Л. П. Симиренка, родинним цвинтарем і колишньою родинною церквою, перетвореною за радянських часів у недолугий Будинок культури.

Фетишизація Мічурина та його сумнівної творчої спадщини в Україні відбувалася на тлі безжального „искоренення симиренковщини”, паплюження титанічної діяльності Симиренків на ниві вітчизняного садівництва та багатющої творчої спадщини. Упродовж кількох десятиліть видатних українських учених Симиренків викреслили з науки, а їхні наукові праці по всій країні вилучили з бібліотек і знищили. Про них не згадували навіть на кафедрах плодівництва плодоовочевих факультетів сільськогосподарських вузів. А пам'ять про Симиренків у народі збереглася лише завдяки сорту. До Симиренків та їхньої спадщини наприкінці 50-х років завдяки Ренету Симиренка повернувся і я. Вирісши на садівничій запорізькій землі, поблизу черешневої столиці України — Мелітопольщини й всмоктавши життєдайні соки Симиренкового яблука з молоком матері, до вступу у Кримський сільськогосподарський інститут, на жаль, я теж нічого не знав про Симиренків, хоч їхнє яблуко міг із заплещеними очима визначити в колгоспному саду, посадженому батьком і матір'ю, навіть уночі. Здавалося, що інститут і вельми авторитетні садівничі професори, які навчали студентів у самому епіцентрі плодівництва та садівничої науки в Криму, мали б надолужити істотні прогалини зі знань історії вітчизняного садівництва. На жаль, і тогочасна радянська вища школа посідала провідні позиції в обоженні і витворенні мічуринського культу. А найбільшою западливістю у тому відзначились саме викладачі марксистських і садівничих кафедр. Вони на всі лади уславляли „великого преобразователя природы”, селекційного генія, розвінчуючи буржуазну біологічну науку та всіляких наукових збоченців на кшталт „менделістів” і „морганістів”, „вейсманістів” та інших наукових „ренегатів”. Тож до наукової спадщини Симиренків довелося просуватися завдяки зацікавленості симиренківським сортом яблуни.

Моєму здивуванню не було меж, коли в інститутській книгозбірні (до речі, сам Кримський сільськогосподарський інститут теж розташовувався по вулиці Мічурина) я випадково відшукав грандіозну наукову працю Л. П. Симиренка „Кримське промислове плодівництво”. Для мене відтоді вона є найавторитетнішою садівничою енциклопедією. Саме вона витворила з мене і садівника, і науковця, й історика науки, і зробила симиренко-

знавцем. Ще й понині прикро, боляче і соромно за багатьох наших садівничих наставників. Адже з інститутських кафедр у мої студентські роки не було сказано жодного слова про цю визначну наукову працю і про титанічну діяльність славетних українських учених. Добре розумію, що то не їхня особиста провина. Такими їх витворила, зробила і запрограмувала антилюдська радянська система. Всі вони були свідками сумновідомої серпневої сесії Всесоюзної академії сільськогосподарських наук 1949 року. На ній тоді з благословення шизоїдного „вождя та корифея всіх наук” вчинено грандіозний розгром вітчизняної біологічної науки і на кілька десятків років було відкрито „зелену вулицю” шарлатанству, шаманству й мічуринсько-лисенківському мракобісню. Тим страшенним погромом вітчизняну науку в 1949 році було відкинута в добу середньовіччя. Вона ще й нині не оговталася від тієї страшенної руйнації. Найбільшої деформації зазнали селекція, садівництво і генетика. Садівнича наука в Україні в ту добу деградувала настільки, що основним завданням її стало за будь-яку ціну довести „науковість” вигадок обласних владою шарлатанів, засмітити благодатну українську землю мічуринськими дичками, викоринити з наукових установ „симиренковщину”. Рівень деградації української садівничої науки виявився настільки глибинним, що були часи, коли в Україні не було жодного доктора наук, а захистити кандидатську і докторську дисертації можна було лише в Мічуринську, Москві, Петербурзі або в столицях інших радянських республік. Площа ж садів в Україні в той час перевищувала 1 млн га, а українськими фруктами годувався не лише Союз, а й країни соцтабору. А за обсягами вирощених і реалізованих плодів яблуні домінував сорт репресованих українських учених Симиренків. І, мабуть, саме цей незаперечний факт є найвагомішим доказом незнищенности садівничої української школи, започаткованої Симиренками та невмирущости їхньої колосальної творчої спадщини.

Доброю ознакою є те, що до багатющої симиренківської спадщини і зокрема, до сорту Ренет Симиренка в Україні завжди повертаються тоді, коли життям диктується необхідність відродження вітчизняного садівництва. Так сталося, що наприкінці 50-х на початку 60-х років минулого століття, коли після тривалого занепаду цієї важливої галузі виникла необхідність в її докорінному оновленні. Саме тоді виникла потреба в науковій і громадській реабілітації видатних українських учених. Помологічний голод у вітчизняній науці змусив вдатися до видання капітальної праці Л. П. Симиренка — тритомної „Помології”. Зауважимо, що за 50 років існування радянської влади у країні так і не спромоглися видати аналогічної праці, хоча упродовж кількох десятиліть існувала спеціальна комісія, створена при Всесоюзному інституті рослинництва в Ленінграді.

Видатна помологічна праця Л. П. Симиренка, яка побачила світ через 50 років після його трагічної смерті, стала в 60—70-ті роки теоретичним підмурком реконструкції та інтенсифікації вітчизняного садівництва. Тоді ж з'ясувалося, що силоміць упроваджувані компартійними керівниками всілякі пальмети були добре вивчені і належно оцінені українським садівником ще наприкінці XIX століття.

Інтенсифікація садівництва, яка відбувалася в Україні в 60—70-ті роки минулого століття, проходила на тлі зростання інтересу виробничників і науковців до сорту Ренет Симиренка. Як і наприкінці XIX століття, через 60—70-ті роки він не лише в Україні, а й в інших республіках Союзу

знову стає найпопулярнішим сортом. Ренет Симиренко вводять в інтенсивні насадження і залучають до селекційної роботи.

У багатьох областях України, на півдні Російської Федерації, Молдови, у республіках Закавказзя та Середньої Азії Ренет Симиренко стає домінуючим сортом в інтенсивних садах. В умовах зрошення на високому агротехнічному фоні він зарекомендував себе як один із найпродуктивніших. Так, за даними Українського науково-дослідного інституту зрошуваного садівництва в середньому за 5 років урожайність Ренета Симиренко на дослідних ділянках із використанням підкормного дощування і багаторічного задерніння становила 550—600 ц/га. У виробничих садах Ростовської області, за даними І. Бережного, урожайність Ренета Симиренко перевищувала 600 ц/га. Майже щорічно у спеціалізованих господарствах Запорізької та Кримської областей в 60—70-ті роки отримували по 250—680 ц/га. Міжнародна виставка садівництва, яка проводилась у 1961 році в Ерфурті, переконливо засвідчила, що за Ренетом Симиренко стійко утримується слава одного з найкращих сортів світу. Його залучено до переліку дев'ятох найпоширеніших і найбільш високопродуктивних сортів яблуні серед світового сортименту. У 1961 році плодам Ренета Симиренко, вирощеним у садах України, була присуджена Велика Золота Медаль.

Після тривалого занепаду садівничої галузі, що розпочався наприкінці 80-х років минулого століття, зумовленого об'єктивними і суб'єктивними чинниками, нині знову зростає увага як до випробуваного часом і життям сорту Ренет Симиренко, так і до симиренківської спадщини. Екстремальні погодні умови, які впродовж кількох останніх років на півдні України значною мірою спричинили занепад галузі, змушують багатьох садівників знову повернутися до Ренета Симиренко. Серед поспішно впроваджених і малопереверених в умовах України іноземних сортів яблуні у виробничих насадженнях лишилися одиниці. Ренет Симиренко у переважній більшості садівничих регіонів України виявився тим сортом, який найуспішніше переносить усілякі погодні негаразди: зимові морози, весняні приморозки, літню посуху та суховії. Деревя його також досить пластичні і піддаються наданню різних форм. Що ж до витривалості плодів у лежці, транспортуванні та за високими смаковими якостями, то уславленому Ренету Симиренко у вітчизняному садівництві ще й сьогодні нема гідних суперників.

Минають десятиліття, лінуть віки. На арені промислового садівництва, як в Україні, так і за кордоном, з'являються і швидко зникають нові сорти, але без сумніву, у стандартному сортименті багатьох районів України ще тривалий час зберігатиметься чудовий український сорт яблуні Ренет Симиренко. Завдання вітчизняних селекціонерів методами гібридизації і клонової селекції усунути деякі істотні вади цього по-справжньому видатного сорту, у вдосконаленому і поліпшеному вигляді як найціннішу національну перлину передати в руки прийдешніх поколінь.

Сучасні селекціонери як в Україні, так і за її межами широко використовують Ренет Симиренко в гібридизації. За участі цього сорту, як однієї з батьківських форм, отримали багатющий гібридний фонд. І вже є перші обнадійливі результати. Вельми часто з гібридів вищеплюються форми з цінними виробничо-біологічними ознаками: високою зимостійкістю, стійкістю до парші та борошнистої роси, забарвленими плодами. Деякі з них уже набули статус сорту (Альпініст, — Кабардино-

Балкарська дослідна станція, Рум'яний Альпініст, — Нікітський ботанічний сад, Симиренківець, — Мліївський інститут садівництва ім. Л. П. Симиренка та деякі інші). Можливо, для генетичної модернізації славетного ветерана українського садівництва є потреба і у використанні новітніх методів досліджень, у тому й генної інженерії. Безперечним є те, що до сорту Ренет Симиренка українські садівники та вчені мають поставитися як до найціннішого національного надбання. Треба по крупинці збирати та узагальнювати величезний досвід вирощування його в різноманітних ґрунтово-кліматичних умовах. Є потреба в науково обґрунтованому визначенні та доборі оптимальних районів і мікрозонд для його промислового вирощування. Гадаємо, що вже на часі підготовка і видання фундаментальної колективної монографії, присвяченої цьому найвидатнішому українському сорту яблуні. Садівники Казахстану ще в середині 80-х років спромоглися видати ґрунтовну монографію про інший український сорт яблуні — Апорт, який там знайшов свою другу батьківщину.

Так ведеться у цивілізованому світі і загальноприйнято в народів, які себе поважають, що для означення заслуг того чи іншого національного вченого або видатного державного мужа чи то громадського діяча перед своїм народом або перед людством їхні діяння вшановують спорудженням пам'ятників чи пам'ятних знаків. Хотілося б сподіватися, що вдячна і незалежна Україна увічнить на своїй землі всіх членів симиренківської родини, причетних до створення і поширення помологічної перлини та садівничої гордості нашої держави сорту яблуні Ренет Симиренка. Мабуть, і сам сорт заслуговує на таку честь.

Ботаніко-помологічний опис сорту Ренет Симиренка (за різними джерелами)

Як уже зазначено, Ренет Симиренка став поширюватися у виробничих садах України із середини 50-х років XIX століття. Активне розповсюдження сорту на теренах Російської імперії досить тісно пов'язане з діяльністю Л. П. Симиренка та його Помологічного розсадника. Наприкінці XIX століття зазначений сорт стає об'єктом уваги не лише виробничиків, а й помологічної науки. Український сорт потрапляє на сторінки найавторитетніших помологічних видань світу. Кожна вітчизняна помологічна праця вважала за виняткову честь подати помологічний опис цього уславленого українського сорту яблуні. Проте найповніший, оригінальний і науково досконалий помологічний опис української перлини зроблено самим Левком Платоновичем та його сином професором Володимиром Симиренком. Уперше детальний опис родинного надбання Л. П. Симиренко здійснив у своїй видатній праці „Кримське промислове плодівництво”.

Вчений зарахував Ренет Симиренка до реєстру найперспективніших промислових сортів Криму. До помологічного опису сорту Левко Платонович ще раз повернувся у своїй „Українсько-російській помології”, яку він закінчив напередодні злочинного вбивства. Отже, маємо два помологічні описи славетного українського сорту, здійснені самим Л. П. Симиренком. Не оминув своєю увагою Ренет Симиренка і син ученого — професор Володимир Симиренко. Після убивства батька він продовжив його справу і став провідником унікальної симиренківської наукової школи. Він організував не лише Мліївську садово-городню станцію, але й започаткував у Києві перший у колишньому Союзі Всесоюзний інститут плодових і ягідних культур (1930). У

1932 році В. Л. Симиренко підготував рукопис визначної помологічної праці „Часткове сортознавство плодкових рослин”. На жаль, після арешту вченого в січні 1933 року працю, як і всю величезну наукову спадщину вченого, репресували. Тому з помологічним описом сорту Ренет Симиренка, здійсненим професором Володимиром Симиренко, широка наукова громадськість не була знайома майже 60 років. Малознаними є також і помологічні описи Ренета Симиренка, зроблені Левком Платоновичем. З огляду на це вважаємо доцільним ліквідувати цю істотну наукову прогалину. Описи Л. П. Симиренка подано в перекладі з російської мови. Перший помологічний опис сорту Ренет Симиренка, опублікований у праці „Кримське промислове плодівництво”.

1. Ренет П.Ф. Симиренка [10, с. 393—394].

Reinette Simirenko

Поширені синоніми: Reinette verte de Simirenko, Зелений ренет Симиренка, Ренет Симиренка, Ренет Філібера (в Мелітополі).

Походження й поширення. Походження цього незрівняного ренета, який у нас успішно конкурує з найкращими європейськими сортами, ще й донині не є остаточно доведене. Невідомо, чи це є старий сорт, але давно забутий на Заході, чи це є помологічно самостійне і нове яблуко, що з'явилося від засіву насіння у саду Платонового хутора, який колись належав моєму батькові. Одне лише є беззаперечним: це яблуко поширилося і в Росії, а останнім часом деінде і в Європі — з нашого саду.

Небіжчик, головний садівник Імператорського Нікітського саду Клаусен вважав, що зазначений сорт і Зеленка Вуда два ідентичні сорти. Проте плоди справжньої Зеленики Вуда, надіслані мені Рейтлінгенським помологічним інститутом, хоч і мали незаперечну зовнішню схожість із нашим Ренетом, проте дозрівали, не жовкнули. М'якуш їх нічого не мав спільного з Ренетом Симиренка. Позбавлений будь-якого аромату, він був крихкий, достатньо соковитий, але вельми посередній за смаком. Стосовно ж подібності самих дерев цих двох сортів, то справа обмежується лише зовнішньою схожістю. Отже, питання ідентичності Ренета П. Ф. Симиренка і Зеленики Вуда для мене лишається поки що відкритим.

Упродовж останнього десятиріччя цей Ренет під назвою Reinette Simirenko поширився на Заході, переважно у Франції, завдяки моєму розсаднику. Він зустрічається у багатьох каталогах європейських, особливо французьких помологів. Часто його плоди можна бачити і на різноманітних виставках. Так, наприклад, на Всесвітній виставці в Парижі в 1900 році я бачив Ренет Симиренка в колекціях пп. Бальте, Кру і сина, і Номбло-Брюно.

Ботаніко-помологічний опис. Час цвітіння середньопізній.

Плоди — доброї середньої величини, то доволі високі, то більш широкої приплюснutoї форми, причому досить часто одна з половинок більше розвинута від іншої. На дереві тримаються міцно, чудово витримують пересилку, порівняно слабо вражаються фузикаладіумом (паршею), добре зберігаються, не в'януть, не морщаться у погребі. В наших київських умовах урожай треба збирати наприкінці вересня.

Чашечка відкрита, блюдце більш-менш глибоке, стіночки гладенькі або слабо-ребристі.

Плодоніжка частіше товста і настільки коротка, що зазвичай майже не витинається з глибокої й іноді доволі місткої лічки.

Шкірочка досить тонка, світло-трав'янисто-зелена, при дозріванні плодів вона жовкне й іноді на сонячному боці на ній з'являється тьмянорозевий рум'янець.

М'якуш білий, соковитий, винно-солодкий, з вельми приємним пряним присмаком, і на мій особистий смак, у прямому значенні слова чудовий.

Плоди дозрівають у грудні і здатні, не втрачаючи своїх чудових смакових якостей, добре зберігатися до глибокого літа.

Дерево в молодому віці відрізняється доволі жвавим ростом і створює широко-пірамідальну крону; воно рано вступає у пору овочування, характеризується регулярністю та високою і досить часто навіть надмірною щедрістю. До ґрунтів дерево невибагливе і вдається як на легких, так і на більш важких ґрунтах, але в молодому віці воно іноді потерпає від сильних морозів. Шкода буває значно більша, якщо культивувати дерева в низинах. Проте пізніше зазвичай ці рослини легко поправляються.

Якщо вирощувати Ренет Симиренка у відповідних умовах, він є, безперечно, чудовим і вельми прибутковим промисловим сортом. Але ще раз наголошую: його не треба виса-

джувати на сирих ґрунтах, де в нього деревина погано визріває, через що стає чутливішою до морозів, а листя і плоди потерпають від фузикладіума (парші), причому м'якуш останніх втрачає смакові якості, властиві цьому сорту. При культивуванні Ренета П. Ф. Симиренка, між іншим, як і при вирощуванні й інших цінних десертних сортів, перевагу треба надавати вищим місцевостям.

Ренет Симиренка зустрічається деінде, проте порівняно рідко і мало у кримських промислових садах, де в Сімферопольському повіті, згідно із „Зведенням”, нараховується лише 1602 дерева цього сорту. Проте він значно поширився у таких губерніях, як Київська, Полтавська і Харківська. Часто його можна зустріти ще в Чернігівській, Подільській, Херсонській і навіть Курській губерніях. Стосовно ж Катеринославської губернії, то там лише для одного промислового саду Верхньодніпровського повіту, який належить К. І. Ошкалу, мій розсадник відпустив 1500 дерев Ренета Симиренка. Надходять відомості з Туркестану про величезну увагу до нашого Ренета. Так, Д. В. Капустін, який нещодавно відвідав цей край, писав мені про те, що там „Ренет Симиренка висаджують у великій кількості”.

У липневому виданні книги Помологічного Товариства Франції за поточний рік (1911) читаємо з приводу нашого Ренета таке: „Плоди зеленувато-жовті, м'якуш вельми ніжний, танучий, соковитий, дуже солодкий і духмяний, відмінної якості. Цей сорт надіслав нам п. Симиренко в 1894 році, його опис зроблено і прийнято на випробування у 1895 році. Упродовж 1896—1898 років про цей сорт надійшли найпохвальніші відгуки. Проте в 1899 році це яблуко було вилучено з переліку сортів, рекомендованих для вивчення, оскільки в деяких районах якість плодів виявилася незадовільною. У 1896 році з'ясувалося, що при розсланих живців Ренета Симиренка деякі помологи отримали живці не Ренета Симиренка, а Ренета Обердика, звідси й різні відгуки про об'єкт нашої зацікавленості. Тепер же ухвалено постанову на майбутньому Помологічному Конгресі в Турі (1—2 жовтня 1911 р.) знову внести цей цінний сорт до списку тих, які потребують детального вивчення”.

Безперечно, що той садівник, який посадить у себе хоча б одне дерево Ренета Симиренка і дочекається його врожаю, не лише не пошкодує за зроблений вибір, а й розпочне широко вирощувати цей сорт. Для умов же України, мабуть, не знайдеться іншого за якістю яблука, яке могло б конкурувати з Ренетом Симиренка як в умовах аматорської, так і промислової культури.

Цінною особливістю цього сорту є й те, що плодожерка менше пошкоджує його плоди і шкода, якої вона завдає, є значно меншою порівняно з іншими популярними сортами, наприклад, такими, як Червоний зимовий кальвіль, Пармен зимовий золотий та іншими.

2. Ренет П. Ф. Симиренка [11, с. 362—364]

Reinette Simirenko, Reinette verte Simirenko

Синоніми: Зелений Ренет Симиренка, Ренет Симиренка, Ренет Філібера (у Мелітополі)

Походження й поширення. Походження цього незрівнянного ренета, плоди якого за смаковими якостями не поступаються найкращим європейським сортам, до цього часу є недостатньо вивчене. Невідомо, чи це старий сорт, забутий на Заході, але який у наших умовах набув високої якості. Можливо, що це яблуко народилося від випадкового засіву насіння у садах Платонового хутора, який свого часу належав полум'яному аматору садівництва Платонові Федоровичу Симиренку, батькові автора цих рядків. Беззаперечно одне: цей чудовий Ренет поширився у Росії, а також в Європі з нашого саду. Г. Мартіне вже в 1895 році писав, що Ренет Симиренка починає поширюватися у Франції. Повідомляючи про цей факт, авторитетний німецький помолог К. Мат'є додає, що те саме відбувається і в Німеччині. У 1900 році на Всесвітній Паризькій виставці я бачив плоди Ренета Симиренка в різних помологічних колекціях, наприклад, Ш. Балтьє, Кру і сина, Номбло-Брюно та ін. Тепер наш Ренет представлений на сторінках каталогів багатьох французьких помологів. Завдяки нашій дієвій пропаганді Ренет Симиренка широко відомий в усіх південних районах Росії. Його багато висаджують не лише в Київській, Полтавській та Херсонській губерніях, а й Харківській, Катеринославській, Донській областях тощо. Зустрічається він і в Курській губернії, але там через мерзлякуватість його деревини в молодому віці, він, безперечно, не має майбутнього у промислових садах.

З Туркестану надходять відомості про збільшення питомої ваги нашого Ренета у промислових садах. За свідченням Д. В. Капустіна, який нещодавно відвідав цей край, там

продовжують висаджувати Ренет Симиренка у значних обсягах. У Криму сорт зустрічається ще рідко. У деяких мелітопольських садах його помилково іменують Ренетом Флілбера. На думку колишнього головного садівника Нікітського саду Клаусена, Ренет Симиренка і Зеленка Вуда є тотожними сортами. Проте плоди справжньої Зеленики Вуда, надіслані мені Рейтлінгенським помологічним інститутом (у Вюртемберзі), хоч і мали зовнішню схожість з нашим Ренетом, дозрівали значно раніше, так і не пожовтівши. Вони також були позбавлені специфічного для Ренета Симиренка аромату. Стосовно ж м'якуша, то він був вельми посередній за смаковими якостями.

Схожості дерев у цих двох сортів не можна заперечувати, але далі зовнішньої подібності справа не йде.

Американський помолог Томас зазначає, що дерево в Зеленики Вуда не урожайне, а за Даунингом, воно вельми врожайне, витривале і має помірний ріст. Тоді ж як про дерево Ренета Симиренка не можна сказати, що воно має помірну силу росту. Стосовно ж урожайності, то досить часто вона буває надзвичайно щедра.

Ботаніко-помологічний опис. Плід доброї середньої величини, іноді великий, часом то слаборебристий, досить високий, зрізано-конічної, то більш широкої і сплющеної форми, причому іноді одна половина буває більш розвинута від іншої. На поверхні часом зустрічаються бородавчасті утворення, покриті шаром іржі. Плоди міцно тримаються на дереві, чудово витримують транспортування.

До визначних особливостей цього сорту треба віднести ще й те, що плодожерка досить рідко пошкоджує його плоди. Тому шкода, яку вона завдає, є значно меншою порівняно з деякими популярними сортами, такими, наприклад, як Червоний зимовий кальвіль, Пармен зимовий золотий та деякими іншими сортами. На сирих ґрунтах плоди часто вражаються паршею (шолудями).

Блюдце просторе, більш-менш глибоке, то гладеньке, то слаборебристе, чашечка відкрита, іноді напіввідкрита. Плідоніжка частіше товста, з невеличким потовщенням і настільки коротка, що не завжди виступає за межі глибокої і просторої лійочки, стіночки якої іноді вислані шаром нижньої іржі.

Шкуринка вельми духмяна, на дотик трохи жирна, досить тонка, солом'яно-жовта, густо покрита великими світлими крапочками, у добре освітлених плодів на сонячному боці іноді з'являється тьмяно-рожевий рум'янець, тоді як уся поверхня оповивається тонким шаром вошкової смаги.

У червневому числі книги (Орган Помологічного Товариства Франції) за 1911 рік читаємо з приводу нашого Ренета таке: „Плоди зеленкувато-жовті, м'якуш ніжний, мліючий, соковитий, вельми солодкий і вельми духмянний, чудової якості. Цей сорт, надісланий нам п. Симиренком в 1894 році, описано і прийнято на випробування в 1895 році. Найпохвальніші відгуки про цей сорт були дані в 1896—1898 роках.

М'якуш духмянний, білий, ніжний, вельми соковитий, винносолодкий із приємним пряним присмаком, як на мій смак, у повному розумінні слова чудовий.

Дозрівання: знімальна стиглість настає не раніше другої половини вересня, у лежці плоди не в'януть, не псуються, досягають у грудні і чудово зберігаються до глибокого літа наступного року і навіть довше.

Дерево в молодому віці росте жваво і створює широко-пірамідальну крону; воно невибагливе до ґрунтів і вдається як на легких, так і на більш важких ґрунтах. Проте деревина його досить мерзлякувата в молодому віці та при вирощуванні в понижених місцях і на сирих ґрунтах, хоч згодом дерева поправляються від завданих морозами пошкоджень. Дерево рано вступає у пору оwoчування, яке характеризується сталістю, великою і часто навіть надмірною щедрістю.

Період цвітіння середньопізній.

Ренет Симиренка, на жаль, не є морозостійкий. Проте в нас, в Україні, нема іншого рівноцінного йому десертного сорту і від культури його, безперечно, ніхто не відмовиться. Кожен, хто посадить у себе у відповідних, безперечно, умовах хоча б одне дерево цього Ренета, дочекавшись через 5—6 років урожаю, не лише не пошкодує за зроблений вибір, але, ймовірно, розширить по можливості насадження цього сорту. Я змушений ще раз застерегти від вирощування Ренета Симиренка на сирих ґрунтах, на яких деревина в нього визріває незадовільно і тому в досить суворі зими пошкоджуються морозами; до того ж, у цих умовах як листя, так і плоди часто вражаються паршею (шолудями), а смакові якості плодів позбавляються цінностей, властивих цьому сорту.

При вирощуванні нашого Ренета завжди треба надавати перевагу підвищеній і здоровій місцевості, а в перші роки після садіння дерев їх слід захищати на зиму, обприскуючи та обмазуючи густою сумішшю вапна і глини та замотувати очеретом.

Примітка. Ренет Симиренко один із найпоширеніших промислових сортів зимового терміну дозрівання. Широку популярність завоював через те, що за смаковими й товарними якостями плоди не мають собі суперників. До ґрунтів сорт невибагливий, але високу продуктивність виявляє на чорноземах, легких супіщаних алювіальних (наносних) ґрунтах.

Зимостійкість сорту не стабільна і перебуває у прямому зв'язку з терміном закінчення вегетації та періодом настання низьких температур: у разі, коли вегетація закінчується в умовах теплої та сухої осені, а взимку не буває різких коливань температури, дерева Ренета Симиренко витримують і 30-градусні морози; у протилежних умовах вони сильно підмерзають.

Одна з особливостей дерев цього сорту — висока здатність до створення пагонів, що забезпечує швидке відновлення крони після пошкоджень морозами.

Сорт вирізняється високою посухостійкістю. У пору овочування вступає на 5—6 рік після посадки, а з 8 року дає товарну продукцію. Врожайність вельми висока, у степовій смузі України (м. Вознесенськ) дерева в 17-літньому віці без зрошення дали по 300 кг з дерева. У радгоспі ім. Фрунзе (м. Тирасполь) з дерев віком 20—22 роки зібрано по 420—590 кг плодів. По 1000 кг плодів отримали з добре розвинутих дерев у радгоспі „Михайлівський перевал” (м. Геленджик).

Середня вага плодів 120—150 г; плоди довго зберігаються у лежці. Плоди та листя Ренета Симиренко сильно вражаються паршею, тому він потребує систематичного захисту від хвороби.

Сорт районований у Російській Федерації (Північний Кавказ, Нижнє Поволжя, Калінінградська обл.), в Українській РСР (крім поліських і західних областей), в Азербайджанській, Вірменській, Казахській, Киргизській, Таджикиській, Туркменській та Узбекиській РСР.

3. Ренет Симиренко [12, с. 398—404] (подається мовою оригіналу).

Синоніми: Зелений ренет Симиренко, Ренет П. Ф. Симиренко, Reinette verte de Simirenko, Ренет Філібера (в Мелітополі)

Походження й поширення. Походження цього сорту до цього часу точно не визначено. Відомо лише те, що Лев Платонович Симиренко знайшов цей сорт у старих садах біля с. Млієва (кол. Шевченківської окр., Петрівський РВК) і назвав його на честь свого батька, Платона Федоровича Симиренка. Висловлюють здогад, що Ренет Симиренко ідентичний із сортом Зелена Вуда (американський сорт). Безперечно, обидва сорти дуже подібні, але чи є один сорт синонімом другого — це питання, що його й до цього часу треба вважати за нерозв'язне остаточно. Хоч що там, але під назвою Ренета Симиренко тепер дуже поширений чудовий ренетний сорт, що має величезне виробниче значення в УРСР, Півн. Кавказьк. краю, Узбекик. РСР, Кримськ. АРСР.

Ботаніко-помологічний опис. Однорічки в розсаднику характеризуються такими ознаками. Стовбур дуже гнучий, на всю свою довжину на бік. Характер кривини — 2,0, сила — 17,0. Бокове гілкування дуже велике, що особливо характеризує сорт у розсаднику. Кількість бокових гонів коливається пересічно по Україні від 5 до 12. Гони зростають на всю довжину стовбура; через короткі меживузля дерева здаються дуже кущистими. Бокові гони прямують під кутом 45° від стовбура. Стовбур кволий, тонкий і невисокий. Тому на силу покривлення впливають пануючі вітри.

Колір кори зелений. На осінь забарвлення набуває зелено-брунатного відтінку, особливо у верхній частині та на сонячному боці стовбура. Поверхня матова, шорстка. Запущення кінця гону велике; пазушні бруньки середні, розташовані по всьому стовбуру.

Листок. Листкова платівка дуже зігнута в двох напрямках: за довжиною головної жилки та перпендикулярно їй. Через це листя набуває характерного вигляду жолоба. Форма листка видовжено-яйцеподібна. Листок середній, завдовжки 9,4 см, завширшки 5,6 см. Зубчастість пильчасто-зрубчаста, виявлена середньо. Вершок платівки поступово звужується у незначно загострений кінчик, основа кругляста. Поверхня гладенька, без зморшок. Колір листка яскраво-зелений. Листкова ніжка середньої величини, до 2,3 см завдовжки, тонка, з червонуватою основою. Прилистки середні, досягають половини довжини листкової ніжки, лінійної форми.

У розсаднику утворює дерева доброї середньої сили. Формуючи на звичайний напівштамб, дістають дуже високий відсоток повнокоронних дерев. Доросле дерево утворює

широку, спочатку трохи пірамідальну, а з віком невисоку, круглясту або плоско-круглясту, густо розгалужену й густо улиснену корону.

Плід доброї середньої величини або великий, часом трошки ребруватий, конічний або круглясто-конічної форми, не завжди симетрично побудований. На поверхні іноді спостерігаються бородавчасті витвори, покриті іржею. Плодоніжка товста, коротка. Лійка мілка й широка, стінки рівні, іноді вони трохи беруться іржею. Під вузький, мілкий. Чашечка в заглибленні, напіввідкрита, середньої величини. Шкуринка досить тонка. Трохи масна на дотик, рівна, тьмяно-зелена, в густих білих великих крапках; на сонячному боці в добре освітлених плодів з'являється тьмянний рожевий рум'янець, уся ж поверхня плоду вкрита ясним матом. Чашечна трубка мала, коротко-лійкувата. Лишки пиляків середні. М'якуш білий. Насіннєві камери малі, закриті, з невеличкою порожнистою віссю. Сердечко невелике, невиразно виявлене, бульбистої форми.

Виміри плодів, що їх провела Мліївська садова дослідна станція, дали такі пересічні величини, які характеризують форму плоду, а також розмір і форму сердечка: висота плоду 48 мм; найбільший поперечний діаметр плоду 60 мм; відношення висоти плоду до найбільшого діаметру в % 80,4, найбільший діаметр сердечка 32 мм; висота сердечка 25 мм; відношення діаметру сердечка до діаметру плоду в % 55,1; відношення висоти сердечка до висоти плоду в % 41,7.

Під час обстеження морозяних пошкоджень зими 1928/29 років відомості надійшли з 51 пункту, що південніше лінії Кам'янець—Бердичів—Житомир—Ніжин—Суми. У смугі пошкоджень крайні зниження температури відзначали від -32 до -37 °С.

Південніше зазначеної межі пошкоджень або не було, або вони були незначні, причому подекуди крайне зниження температури відзначено -36 °С. Інакше кажучи, аналогічно багатьом іншим сортам, дерева Ренета Симиренка, що зростали в південній зоні, ушкоджувалися лише за таких самих низьких температур, як і в північнішій зоні пошкоджень.

Повну загибель дерев зафіксували в кол. Ніженський і Куп'янський округах.

Багаторічні спостереження виробничої практики не раз відзначали різної сили морозяні пошкодження дерев розсадницького віку в лісостеповій і поліській частинах УРСР.

За даними В. С. Лаврійчука і В. П. Попова, сорт, щоб набути високої морозостійкості, потребує протягом вегетаційного періоду 115 днів з температурою вище +15 °С.

Усі наведені відомості дають підставу визнати повну морозостійкість сорту в умовах південного Степу та АМРСР (Молдови — прим. ред.). Південніше цього району й до зазначеної вище межі смуги пошкоджень можуть, мабуть, спостерігатися незначні пошкодження.

Доросле дерево досить міцне, не виявляє особливої вибагливості до ґрунту, але, мабуть, вибагливе до теплового місцеположення. Овочувати починає рано, відзначаючись сталістю й великорясністю врожаїв у Степу й найсприятливіших округах Лісостепу.

Згідно зі спостереженнями Краснокутського опорного пункту, пересічна врожайність цього сорту протягом шести (за виключенням 1927) років подана в табл. 1, за спостереженнями Мліївської садової дослідної станції протягом п'яти років — в табл. 2.

У табл. 3 наведено дані з самозапилення та перехресного запилення, добуті внаслідок науково-дослідної роботи в СРСР.

На підставі наведених даних цей сорт можна, мабуть, вважати за практично самостерильний, що потребує для доброго зав'язку плодів перехресного запилення. При тому сорт виявляє велику перебірливість до запилювачів і взагалі дає невисокий відсоток зав'язку, запилюючись з деякими сортами з числа стандартного або рекомендованого асортименту УРСР. А проте найближчим часом ще треба проводити дослідне вивчення перехресного запилення цього сорту з низкою інших сортів, що також занесені до асортименту України, в таких комбінаціях: Ренет Симиренка × Грушівка московська, Астраханське червоне, Боровинка, Шафран літній, Титівка, Кронсельське прозоре, Титівка осіння, Данцізьке ребрувате, Розмарин білий, Вагнера премійоване, Тиролька, Джонатан, Ріпка меджибозька, Ренет шампанський.

Цікаво відзначити, що на підставі дослідів Мліївської дослідної станції Ренет Симиренка треба зарахувати до добрих запилювачів; він дає до 80% удалих запліднень у різних комбінаціях схрещування.

Сорт цвіте в II—III періоди.

Таблиця 1

**Урожайність сорту Ренет Симиренка за спостереженнями
Краснокутського опорного пункту**

Рік обліку врожаю	Пересічно на одне дерево										
	урожаю загалом	падалиці гнилої		падалиці, придатної для реалізації		падалиці загалом		урожаю зібрано		плодів, при- датних для реалізації	
		кг	кг	%	кг	%	кг	%	кг	%	кг
1925	215,7	0,5	0,2	38,2	17,7	38,7	17,9	177,0	82,1	215,2	99,8
1926	306,3	1,2	0,4	30,4	9,9	31,6	10,3	274,7	89,7	305,1	99,6
1928	407,0	5,5	1,4	12,0	2,9	17,5	4,3	389,7	95,7	401,7	98,6
1929	27,1	0,7	2,6	6,4	23,6	7,1	26,2	20,0	73,8	26,4	97,4
1930	21,2	8,6	40,6	6,6	31,1	15,2	71,7	6,0	28,3	12,6	59,4
1931	104,1	7,1	6,8	22,5	21,6	29,6	28,4	74,5	71,6	97,0	93,2
Пер.	154,5	3,5	2,2	16,6	10,7	19,9	12,9	134,6	87,1	151,2	97,9

Таблиця 2

Урожайність сорту Ренет Симиренка за Млівської садової дослідної станції

Рік обліку	Кількість дерев	Вік	Пересічно на одне дерево					
			урожаю загалом	падалиці		зібрано товарного врожаю		
				кг	кг	%	кг	%
1925	18	27	31,6	4,3	14	27,3	86	
1926	30	28	7,0	0,6	8	6,4	92	
1927	34	29	3,0	0,4	14	2,6	86	
1928	34	30	7,7	0,5	7	7,2	93	
1929	18	31	0,47	9,04	57	0,03	43	
Пер.			8,0	1,0	12	7,0	88	

Плоди зав'язуються найчастіше по одному і парами, рівномірно по всій частині корони, що овочує. Гілок тримаються міцно, але, як і листя, не завжди досить стійкі щодо шолудів. Останнє особливо помітне в Лісостепу; в міру ж просування в смугу південного Степу УРСР, де повітря значно сухіше, пошкоджень майже не спостерігають. Низька врожайність сорту на Млівській дослідній станції, мабуть, залежить від чималих постійних пошкоджень листя і плодів шолудями.

Особливості та якість продукції. Здйимальна стиглість припадає на третю декаду вересня; споживальницька стиглість припадає на другу декаду січня; за умов звичайного зберігання у льоху, достиглі плоди, як звичайно, чудово зберігаються та використовуються до квітня-травня включно. У лежанці плоди не в'януть, ніколи не спостерігається зашкірної плямистості чи загнивання усередині. Під час зберігання вони мають незмінно свіжий і привабливий вигляд.

М'якуш щільний, ароматний, ніжний, дуже соковитий, винно-солодкий, високої питомої ваги, чудового ренетного смаку.

Шкірка тривка й, беручи до уваги велику щільність м'якушу, нема особливих підстав боятися натисків і подряпин на плодах.

Коли додержують нормальних правил збору, сортування та пакування, то плоди чудово витримують найвіддаленіше транспортування, у тому й за кордон.

Плоди в урожаї однокаліброві величиною й формою. Як позитивну рису сорту треба відзначити те, що зменшення розміру плодів впливає незначно на їхні смакові гідності. Це є рідкісна сортова особливість для плодів зимових термінів достигання. Через свої особливі якості плоди в основному мають значення для споживання у свіжому вигляді, а також з успіхом експортуються за кордон.

Таблиця 3

Результати запилення сорту Ренет Смиренка різними сортами яблуни за спостереженнями 1924—1929 рр.

Сорт-запилювач	Установи, заклади	Роки	Кількість заплених квіток	% зав'язку	% плодів
Ренет Смиренка	Кримська зональна станція	1929	—	—	2,0
Ренет Смиренка	Полтавський СГІ	1928	92	—	0,9
Ренет Смиренка	Мліївська дослідна станція	1925/27	502	—	0,0
Ренет Смиренка	Кубанський СГІ	1926/27	370	—	0,0
Канділь синап	Мліївська дослідна станція	1924—26/27	108	—	0,0—11,4
Канділь синап	Кримська зональна станція	1929	—	—	1,0
Глогерівка	Мліївська дослідна станція	1925/28	244	—	10,4
Пармен золотий зимовий	Мліївська дослідна станція	1926/28	204	—	10,4
Пармен золотий зимовий	Кримська зональна станція	1929	—	—	4,0
Антонівка кам'яничка	Мліївська дослідна станція	1925/26	72	—	8,7
Сари синап	Кримська зональна станція	1929	—	—	7,0
Паперівка біла	Мліївська дослідна станція	1926/27	126	—	0,0—5,8—8,3
Кальвіль сніговий	Мліївська дослідна станція	1925/28	233	—	7,9
Ренет Бавмана	Мліївська дослідна станція	1927/28	130	—	7,8
Пепін лондонський	Мліївська дослідна станція	1926/28	180	—	7,0
Пепін лондонський	Кримська зональна станція	1929	—	—	3,0
Бойкен	Мліївська дослідна станція	1927/28	161	—	6,0
Ренет лядсберзький	Мліївська дослідна станція	1927/28	135	—	4,4
Ренет шампанський	Кримська зональна станція	1929	—	—	3,0
Розмарин	Кримська зональна станція	1929	—	—	2,0

Виробниче значення сорту для вітчизняного плодівництва. Позитивні риси сорту такі: дерева рано входять у пору овоочування, відзначаються великою продуктивністю, плоди міцно тримаються кілок, відзначаються винятковою лежкістю, транспортабельністю та чудовим смаком; крім того, мають незаперечний успіх як експортний сорт на західних ринках, особливо в Швеції.

Вади сорту такі: недостатня морозостійкість дерев у більшій частині УРСР, ушкоджувальність плодів і листя шолудями. Правда, у тій смузі УРСР, де не спостерігають морозних пошкоджень цього сорту, як зазначено раніше, він не дуже терпить від шолудів.

У цей час це один з основних сортів вітчизняного плодівництва цілої південної зони СРСР і УРСР зокрема; проте треба обмежувати райони його культури саме умовами досить високих кліматичних показників.

Визнано за стандартний сорт у межах таких с-г. районів та приміських смуг УРСР: Поділля (експорт, внутрішнє споживання), Миколаївщина (постачання іншим місцевостям СРСР та внутрішнє споживання), Мелітопольщина (внутрішнє споживання), Переддонбасівський район (внутрішнє споживання), Південний надморський Степ (постачання іншим місцевостям СРСР, експорт та внутрішнє споживання), Херсонщина (постачання іншим місцевостям СРСР, експорт та внутрішнє споживання), Центральнозрошуваний Степ Запоріжжя (постачання іншим місцевостям СРСР, внутрішнє споживання), Тираспільської, Одеської, Херсонської, Миколаївської та Маріупольської приміських смуг.

Цей сорт занесено також до стандартних і рекомендованих асортиментів таких республік і країв: Північно-Кавказького краю, Киргизької АРСР, Казахської АРСР, Вірменської РСР, Таджикиської РСР, Узбецької РСР, Туркменської РСР.

4. Ренет Симиренка [13, с. 79—81].

Походження й поширення. Пізньозимовий сорт яблуні, який з повним на те правом належить Млівському інституту садівництва УААН. Походження сорту невідоме. Знайдений, розмножений і поширений у 60—80-х роках минулого століття Платоном Федоровичем Симиренком у Млівському помологічному саду. Описаний і введений до Помологічного каталогу Л. П. Симиренком в 1880 році. В 1937 році, у зв'язку з незаконним репресуванням В. Л. Симиренка та зовнішньою схожістю Ренета Симиренка із сортом Зеленка Вуда, високоякісний симиренківський сорт зазнав тривалого забуття. Його реабілітовано, і він став скоро поширюватися лише після посмертної реабілітації В. Л. Симиренка (1958 р.).

Ботаніко-помологічний опис. Характеризується скороплідністю, високою урожайністю високоякісних товарних плодів унікальної лежкості. В умовах Лісостепу й особливо Полісся сорт недостатньо зимостійкий. У дощові роки схильний до сильного враження борошнистою росюю та паршею (шолудьями). За потенційною зимостійкістю і підвищеною посухостійкістю цей сорт більше пасує для південних регіонів, де він формує плоди високої якості, які спроможні конкурувати з плодами сучасних можних сортів без покривного забарвлення. У Лісостепу й особливо в південному Поліссі цей сорт можна успішно вирощувати, проводячи щеплення на саджанцях Антонівки, Боровинки та сіянцях дикої лісової яблуні.

Дерево середньоросле, а в південних регіонах за умов зрошення сильноросле, формує широкопірамідальну або сплющено-закруглену, трохи розлогу, достатньо густу крону з обвислими нижніми гілками.

У пору овочування вступають на 4—6 рік, швидко нарощують товарний урожай. Овочує переважно на простих і складних кільчатках. Плоди на молодих деревах на доброму агрофоні великі (150—180 г), з віком дерев і при перевантаженні урожаєм дрібнішають (130—150 г), закругленоколючі, часто асиметричні (нерівнобокі). Шкуриночка досить товста, жорстка, гладенька, блискуча, масляна на дотик. Консистенція м'якуша стає крупнозернистою, що часто викликає... Основне призначення — споживання свіжих плодів, а також для виготовлення свіжих світлих високоякісних соків.

Сорт Ренет Симиренка районований у всіх регіонах України з 1928 року, а також у багатьох республіках колишнього Радянського Союзу. Він поширений у промислових та аматорських садах. Значну цінність має для південних регіонів.

Наведені помологічні описи засвідчують, що Ренет Симиренка був і лишається провідним сортом промислових садів у більшості садівничих регіонів України та багатьох країнах зарубіжжя. Увага виробників і науковців до нього постійно зростає.

Кожен помологічний опис Ренета Симиренка має виняткову наукову цінність, проте жоден з них не вичерпує і не висвітлює сповна його унікальні виробничо-біологічні ознаки. Стосовно ж походження сорту, то всі автори практично повторюють версію, висловлену через надмірну скромність самими Левком Платоновичем. Наші дослідження дають підстави для твердження, що Ренет Симиренка є надбанням України й українського народу. Сорт Ренет Симиренка є справжньою національною перлиною і візитівкою України в садівничому науковому світі. Він став об'єктом уваги поетів і письменників. Зеленим сонцем назвав Ренет Симиренка український письменник Олекса Савчук в однойменній повісті. Натхненного вірша славетному сорту присвятив відомий український поет Олекса Ющенко:

Ренет Симиренка

*Мені підносять цей чудовий плід,
Що ніби вчора зірваний із гілки,
Зелений, свіжий колір не поблід,
Хоч яблуко оце лежало скільки.
То ж, друзі, нам того згадати слід,*

*Хто борозну життя провів не мілко.
Той в пам'яті народу не зачах,
Як він, що вірив в плодоносний Млів,
Хто для народу і садив і сіяв,
А віра промінцем завжди в очах.*

<p>Из Млієва і аж до Єнісею За мрією незгасною твоєю Тугі ренети зимні — праці плід, — Вони, як подарунки за ту віру, Що не згубив наш садівник в Сибіру, Що віра крила, а зневіра лід. Крилатого скувать її не сила. Шумлять садів зеленопружні крила...</p>	<p>Весняний вітер легко так повіяв, І вже мене він кличе в мандри знов. Мій недалекий світ маленький Мліїв, Тепер у ньому радість я знайшов. Любові творчої, земної вияв, Оцей ренет він все переборов: Його середину черв'як не вийв, Не випив білу та живлющу кров.</p>
--	--

ЛІТЕРАТУРА

1. Артеменко М. М. Ренет Симиренка // Помологія. Т. 1. К., 1922. С. 247—249.
2. Буренков Н. Зеленый Ренет // Промышленное садоводство и огородничество. 1900, № 4. С. 407.
3. Витомирский А. Яблоко Ренет Симиренко в Донской области // Вестник садоводства, плодородства и орогодничества. 1889, № 7—8.
4. Грель А. К. // Русское садоводство. 1889, № 7. С. 99—100.
5. Жуковский П. А. Вопросы г. Симиренко о его Ренете // Русское садоводство. 1889, № 3. С. 36.
6. Жуковский П. М. Зеленый Ренет // Вестник садоводства, плодородства и орогодничества. 1887.
7. Павленко Я. Еще о Зеленом Ренете // Промышленное садоводство и орогодничество. 1901, № 6. С. 75—76.
8. Рабинович А. Еще раз о Зеленом Ренете П. Ф. Симиренко // Прогрессивное садоводство и орогодничество. 1907, № 12. С. 497.
9. Симиренко Л. П. О том же Ренете по подлинным документам, высланным в редакцию // Русское садоводство. 1889, № 7. С. 100—103.
10. Симиренко Л. П. Крымское промышленное плодородство. Т. 1. М., 1912. С. 393—395.
11. Симиренко Л. П. Помологія. Т. 1. К., 1961. С. 362—364.
12. Симиренко В. Л. Часткове сортознавство плододних рослин. Т. 1. Київ, 1995. С. 79.
13. Чупрунюк В. Я. Ренет Симиренко // Атлас перспективных сортов плододных и ягодных культур. К., 1999. С. 79—81.

SUMMARY

Petro VOLVACH

THE UKRAINIAN APPLE

(to a history of an origin and distribution of the sort Renet Symyrenko)

The historical sketch of an origin and research of an economic resources of the conducting Ukrainian sort apple-tree is sent. The tragical biography of L. P. Symyrenko as scientist, and Ukrainian patriot, and also drama destiny of his sort — Renet Symyrenko, in conditions of communist domination in all spheres of public life in Ukraine are covered. On the basis of many botanical descriptions the not dying away meaning sort in a modern industrial gardening of all world is proved.